

Gerçekle Kurgu Arasında: Refik Halid Karay'ın *Kadınlar Tekkesi* Romanında Din Anlayışı

Öz: Cumhuriyet döneminde kapatılan tekke ve zaviyelerin varlıklarını devam ettirdikleri tezinden hareketle cumhuriyetin ilk döneminde yazılan romanlarla aynı düzlemde kaleme alınan romanlardan biri de *Kadınlar Tekkesi* romanıdır. Dine, dini kurumlara ve dini yaşayış biçimlerine yönelik eleştirel yaklaşımı yozlaşan tekke ve zaviyeler örneği üzerinden kaleme alan eser, ana hatlarıyla Baki adındaki sahte şeyhin kadınları tuzağına nasıl düşürdüğünü ve kadınların ona nasıl razı olduklarını konu edinmektedir. Refik Halid Karay, *Kadınlar Tekkesi* romanının *Başlangıç* bölümünde eseri hem gerçek bir hikâyeye dayandırmakta hem de gerçek bir hikâyeye olarak adlandırdığı *Başlangıç* kısmını bir romancı taktiği ve konusunun da hayal mahsulü olabileceğini ifade etmektedir. Bu makale, hacimli bir eser olan *Kadınlar Tekkesi* adlı romanı özetlemeye, karakterlerini tanıtmaya, romanda işlenen din olgusunun hangi karakterlerle hangi kavramlar üzerinden nasıl işlendiğini irdelemeye ve romanın gerçek bir hikâyeye mi dayandığını yoksa hayal ürünü mü olduğunu çözümlemeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Refik Halid Karay, Kadınlar Tekkesi, Roman, Din, Tasavvuf.

Mehmet
Şamil
BAŞ*

Fact versus Fiction:

The Understanding of Religion in Refik Halid Karay's *Kadınlar Tekkesi* Novel

Abstract: *Kadınlar Tekkesi (Women's Lodge)* is one of the novels written in the same direction with those produced in the first period of the Turkish Republic considering the thesis that the dervish lodges and zaviyas continued their existence after they had been closed during the republican period. The work, which adopts a critical approach to religion, religious institutions, and religious lifestyles on the example of degenerating dervish lodges and zaviyas, mainly mentions how a fake sheikh named Baki lured women into his trap and how women consented to him. While Refik Halid Karay bases the work on a true story in the introductory part of his novel named *Kadınlar Tekkesi* and states that the introductory part, which he calls a true story, is a novelist's tactic and its subject can be a figment of imagination. This article tries to summarize the novel named *Kadınlar Tekkesi*, which is a voluminous work, to introduce its characters, to examine how, with which characters and through which concepts the phenomenon of religion in the novel is handled, and to analyze whether the novel is based on a true story or is it a figment of imagination.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Refik Halid Karay, Kadınlar Tekkesi, Novel, Religion, Sufism.

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı. E-posta: mehmentsamil.bas@erdogan.edu.tr -ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3171-4909>.

Giriş

Osmanlı'nın son yüzyılında yaşanan büyük siyasi ve toplumsal değişimlere paralel olarak Tanzimat sonrası hemen her konuda yüzünü Batı'ya çeviren ve özellikle Cumhuriyetin kurulması aşamasında ve sonrasındaki yeni ilke ve inkılaplar ile birlikte şekillenen Türk toplumunda eski ile yenin birbiriyle mukayese edildiği; geleneği takip eden ve önceleyenlerin hangi sebeplerle gerici görüldüğü ve onların Cumhuriyet ideolojine nasıl ters düştüğünü ve ayak dirediklerini konu edinen pek çok roman yazılmıştır.¹

Cumhuriyete geçişin ilk çeyreğinde yazılan ve öncelikle gazetelerde tefrika edilen romanlarda² yeni yaşam tarzının din ve dinî değerlerle olan ilişkisi değil daha çok dinin nasıl kötü yaşandığının ve işlevini yitirmiş görülen geleneklerin Cumhuriyet ideolojilerine nasıl zarar verdiği ele alınmaya çalışılmıştır. “*Flaubert'in, mimesis ilkesinden yola çıkarak roman için yaptığı ve yaklaşık 200 yıldan beri geçerliliği olan “sokakta gezdirilen ayna” eğretilmesinin, erken Cumhuriyet'in oluşum sürecinde ve sonrasında yazılan Türk romanları için de geçerli olduğu*”³ Kadınlar Tekkesi romanı için de söylenebilir. Zira *Kadınlar Tekkesi*, işte bu mimesis ilkesinden hareketle, yaşandığı iddia edilen hikâyesiyle birlikte dini kendi amaç ve çıkarları uğrunda yaşayış biçiminin toplumda nasıl bir sosyolojik farklılığa ve yozlaşmaya sebep olduğunun resmini çekmeye çalışan Cumhuriyet dönemindeki “dini değerlere karşı sükût eden” ve “din adamına olumsuz bakış” içeren romanların⁴ güçlü bir halkasını temsil etmektedir.

Yazılış hikâyesini, bölümlerini ve özetini vererek karakterlerini tanıtıp din ve dine dair konuların romanda nasıl işlendiğini ortaya koyacağımız bu çalışma aynı zamanda Kadınlar Tekkesi romanında işlenen hikâyenin gerçek mi yoksa kurgu mu olduğunu da çözümlenmeye çalışacaktır.

1. Refik Halid Karay Hakkında

15 Mart 1888 İstanbul-Beylerbeyi doğumlu Refik Halid Karay, Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindedir. Galatasaray Sultanisi ve Mekteb-i Hukuk mezunu olup gazetecilik hayatı Meşrutiyet sırasında başlamıştır. Fecr-i Atı

¹ İlgili romanlar için bir yol haritası bağlamındaki çalışmalar için bk. Seyit Battal Uğurlu - Selvi Demir, “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Tekke Ve Zaviyeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/24 (Kış 2013), 367-379; Abdullah Özbolat, “Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili”. *Turkish Studies* 7/4 (2012), 2473-2483.

² Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan Türk romanlarındaki din olgusu için bk. Serdar Demircan, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar (1924-1928)*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

³ Uğurlu - Demir, “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Tekke Ve Zaviyeler”, 368.

⁴ Bu konudaki romanlar için bk. Edanur Aka, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Hz. Peygamber (S.A.V.) Algısı (1920-1940)*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

edebiyat topluluğunun kurucularındandır. Siyasal yazıları dolayısı ile İttihat ve Terakki hükümetince 1913-1918 yılları arasında Anadolu'ya sürgüne gönderilmiştir. 1.Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönmüş ve Robert Kolej'de öğretmenlik yapmıştır. Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü ile Sabah Gazetesi başyazarlığı görevlerinde bulunmuştur. İstanbul'da "Aydede" mizah dergisini; siyasal yazıları dolayısı ile 1922-1938 yılları arasında yurtdışı sürgünlüğünü geçirdiği Halep'te "Vahdet" gazetesini çıkarmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası düşmanla işbirliği yaptıkları öne sürülerek Türkiye'den sürgün edilen ve Lozan Antlaşması'nın sürgün edilecek insanların sayısının 150'yi geçmeyecek olması maddesine göre düzenlenerek sürgün edilen "yüzellilikler" listesinde yer almıştır. Refik Halid, başta kendisi olmak üzere 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından Yüzellilikler'in affedilmesiyle İstanbul'a dönmüştür. Yirmi'den fazla romanı, çeşitli dergi ve gazetede günlük yazılarıyla Türk Edebiyatı'nın önemli kalemlerinden biridir. 18 Temmuz 1965 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.⁵

İstanbul'u ve İstanbul hayatını en iyi bilen, "1940'lı yıllardan başlayan İstanbul'daki siyasi değişimin sosyal hayata yansımaları"⁶ en iyi işleyen yazarlarımızdan biri olan "Refik Halit'in yazılarında görülen ilk özellik, kullandığı dilin arkadaşlarının eserlerindeki dile benzememesidir. Bu dil, geleceği müjdeleyen pürüzsüz, sade ve kıvrak bir Türkçedir. Asıl önemli olan, Refik Halit'in hiçbir iddiada bulunmadan bu yolu seçmiş olmasıdır...Bir İstanbul çocuğu olan ve eski İstanbul'un konaklarını, yalılarını, gezi yerlerini ve âlemlerini iyi bilen" Refik Halid, "Türk toplumunun Tanzimat'tan sonraki 100 yıllık hayatı, bütün görenek ve gelenekleriyle romanlarında yer alır".⁷

2. Kadınlar Tekkesi Romanının Yazılış Hikâyesi

Refik Halid Karay romanın giriş bölümünde verdiği bilgilere göre gerçek bir olaya dayandığını söylediği eserinin kurgusuyla çalıştığı gazetede 12 Haziran 1941 tarihinde tanışmıştır. Buna göre gazeteci arkadaşlarından biri başmuharrir yaptığı bir röportajı sunmaktadır. Röportajı yapan odadan çıktıktan sonra başmuharrir "Hocam... şunlara bir göz gezdiriniz. Çok enteresan bir iş, bir skandal... Sizi alakadar edeceğini sanıyorum. Göreceksiniz, memlekette din hâlâ ne mükemmel bir cer vasıtası oluyor, ne entrikalara alet ediliyor! Hem de münevverler muhitinde, yüksek sosyete... Gazetede bunu meydana koyacağım, hükümeti harekete getireceğim"⁸ diyerek meseleyi Karay'a açar.

⁵ Refik Halid Karay'ın hayatı hakkında bkz. Yenal Ünal, *Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay* (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013); Şerif Aktaş, *Refik Halid Karay* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986).

⁶ Kübra Olkay, *Refik Halid Karay'ın Romanlarında İstanbul'un Sosyal Yaşamı* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 21.

⁷ Agah Sırrı Levend, "Ölümünün İlk Yıldönümünde: Refik Halid Karay", *Türk Dili* 179 (1966), 1086-1087.

⁸ Refik Halid Karay, *Kadınlar Tekkesi* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2. Basım), 5.

Refik Halid Karay inanmakta zorluk çektiği ve ehemmiyetli gördüğü bu konunun peşini bırakmaz. Günler sonra neden neşredilmediğini sorgular ve şu cevabı alır: “Hükümet izin vermedi. Galiba nüfuzlu bir adam meselenin ortaya atılmasını, dal budak salmasını istemiyor. Malum ya, şimdi harp dolayısıyla matbuat büsbütün kösteklendi. Şu sırada bir temizlik amelisinin tenkid edilmesi bile hoş karşılanmamaktadır.”⁹ II. Dünya Savaşı bittikten sonra bu röportaj da unutulur. Karay, emniyet teşkilatından bir kişiyle bir otelde karşılaştığında bu mesele hakkında bir malumat sahibi olup olmadığını sorar. Bu kişiden aldığı bazı bilgilerle de olayın detaylarını öğrenir ve okuyup işittiklerini roman şeklinde kaleme almaya başlar. Bu nedenle de romanın giriş cümlelerini “okuyacağınız uzun hikâyenin esası bu gerçek vakaya dayanmaktadır. İsterseniz şu başlangıcı bir romancı taktiği ve mevzuunu da tamamıyla hayali farzedebilirsiniz” diyerek bitirir.

3. Kadınlar Tekkesi Romanının Bölümleri

Roman iki cilt (kitap) ve her cilt dörder bölüm olarak ilk kez 1956 yılında yayınlanmıştır. 1964 yılından itibaren ise tek cilt halinde yayınlanmaktadır. Romanın *Gönüllü Halayıklar* (s.7-62), *Centilmen-Evliya* (s.63-122), *Koruda Aşk Dersleri* (s.123-188) ve *Yıldızsız Kalan Mektup* (s.189-249) adlarını taşıyan kısımları Birinci Kitap adıyla; *Şii Güzeli* (s.251-308), *Aşk Neşidesi* (s.309-369), *Devlet Kuşu* (s.371-428) ve *Gizli Mezar* (s.429-496) adlarını taşıyan kısımları ise İkinci Kitap adı altında yayınlanmıştır.¹⁰

Kitaba isim olan “Kadınlar Tekkesi” romanda bu isimden başka *Şeyh Baki Tarikatı* (s.14), *Salon Tekkesi* (s.14), *Salon Kadın Tarikatı* (s.14), *Kadınlar Ağılı* (s.154), *Kadınlar Dalyanı* (s.69), *Zeyrek Takımı* (s.71), *Tekkeçiler* (s.71), *Gizli Teşkilat* (s.114) ve *Baki Tarikatı* (s.309) adlarıyla da geçmektedir.

Bazı çalışmalarda *Kadınlar Tekkesi* romanının olumlu anlamda kadın sufileri konu edindiği belirtilse de¹¹ İstanbul Eyüp'teki “Kadınlar Tekkesi” adıyla anılan ve sıkıntıya düşen kadınlara hem bir sığınma yuvası olan hem de onlara psikolojik destek verip zanaat sahibi olmalarını sağlayan Hatuniye Dergâhı'nın¹² Refik Halid'in *Kadınlar Tekkesi* romanı ile isim benzerliğinden ve ismine bir gönderme yapmaktan başka bir bağlantısı yoktur.

⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 6. Romandan yapılan aynen alıntılarda imlâ hatalarına dokunulmamıştır.

¹⁰ *Kadınlar Tekkesi* romanının incelemeye tabi tuttuğumuz baskısı 504 sayfa olup son 8 sayfası sözlüktür.

¹¹ Bk. Hülya Küçük, “Türk Tarihinde Kadın Veliler: İlk Dönem Mevlevîliği Örneği”, *İSTEM* 5/10 (2007), 68.

¹² Bk. Cahit Baltacı, *İslam Medeniyeti Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2007), 298. Tekke ve zaviyelerin işlevleri hakkında ayrıca bk. Ahmet Yapıcı, *Türkiye'de Tekke Ve Zaviyelerin Kapatılmasının Sosyolojik Sonuçları*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 41-55.

4. Kadınlar Tekkesi Romanının Özeti

Gönüllü Halayıklar adıyla başlayan birinci kısım, elli beş altmış yaşları arasında, boylu boslu, sırtı henüz kamburlaşmamış, gayet yakışıklı bir adam olarak takdim edilen Baki'nin, gece yarısına doğru Zeyrek'teki konağın üst katına çıkması ve kendisini burada bekleyen müridesi üç kadın tarafından hakkında yeterince malumat verilen "Gülzar Merasimi" gereğince yatağına yatırılmasıyla başlamaktadır. Bu kadınlar Peryal, Melal ve Memhure'dir. Onlara refakat eden ise ikinci karısı Afıtap Hanım'dır.

O gece Baki'nin yanında nöbet tutacak olan kadın Peryal'dir. Uyumadan önce Peryal'in aklından geçenler, onun bu tekkeye nasıl düştüğü hakkında bilgiler vermektedir. Baki'nin diğer mürideleri ile tertip ettiği bir tuzakla derviş kılığına soktukları bir adamın Eyüp Camii avlusunda Peryal hanıma parası Bersad Hanım'dan çıkan üç pırlanta taş vermesi ve bu emanetleri Şeyh Baki'ye vermesi gerektiğini söylemesi ile değişen hayatı anlatılmaktadır. Melal hanım'ın dilinden kadınlar tekkesinin nasıl bir yer olduğu zikredilmektedir.

Gönüllü Halayıklar kısmına yansıyan en önemli mevzu Baki'nin üzgün oluşudur. Bunun sebebi de kendisine yüz vermeyen Neşide'dir. Neşide'yi kurduğu bir tuzakla tekkenin müdavimlerinden Fıtnat Hanım'ın oğlu İrfan ile evlendirmiştir. Bu hususta Melal hanımın, kıskançlığını yenmesi için maddi ve manevi yardımları olacak, kızı İrfan'a istemek için büyük emek sarf edecek ve düğün onun konağında düzenlenecektir. Kendisi de hazırladığı *Mukayeseli Garp ve Şark Mistisizmi* hususundaki kitabı için Avrupa seyahatine çıkacaktır. Lakin ünsiyet sağlasın diye gülzar merasimine edep erkân öğrenmek üzere soktukları Neşide, Baki ile yalnız kalınca ağlaya ağlaya konaktan kaçmıştır. Memhure bir mektupla durumu Melal'e aktarır ve Melal derhal İstanbul'a döner. Şeyhi memnun etmek isteyen Memhure, Melal, Afıtap, Fıtnat ve Samiye hanımlar bununla dertlenmektedir. Hatta Neşide'nin eşi İrfan da bunlar arasına katılmış Neşide'nin ne olurda olsun şeyhe hizmet etmesi gerektiğini söylemektedir.

Centilmen-Evliya kısmı Memhure'nin ağabeyi olan Emced'in kardeşini bu bataktan kurtarma çabasıyla Doktor Şükrü Şakir beyle olan diyalogları ile başlar. Emced daha sonra Baki hakkında malumat sahibi olmak için emniyet müdürlüğüne uğrar ancak Baki hakkında yeterli bilgi alamaz. Zira Abdi Rıza'nın koruması altındadır. Emniyetten çıkışta Süha Kalenderli'ye rastlar. Pek ayık gezmeyen veziceci Süha Bey dilinin döndüğünce Baki'yi kötüleyecektir. Emced akşam yemeğine Memhure'nin İrfan ve Neşide'yi davet ettiğini öğrenir. Neşide'nin güzelliği karşısında şaşkındır. Baki'yi kıskanmaya başlar.

Peryal Memhure ve Melal görgüsüz olarak gördükleri Neşide'nin bundan dolayı Baki'ye yüz vermediklerini düşündüklerinden onu çeşitli balolara götürürler, giyindirirler ve sosyete de ona da çevre yaptırmaya çalışırlar. Bu kısımda Memhure'nin başından geçen aşk maceraları anlatılmakta ve Baki'nin tuzağına Bersad Hanım aracılığı ile nasıl düştüğüne değinilmektedir. Keramet süsü verilen

bir dizi olay ve nihayetinde Bakî'nin insan tiplerini kategorize ettiği elli küçük şişe hikâyesi ile Bakî'nin müridesi oluşu anlatılmaktadır.

Neşide'ye kurulan tuzakların bir diğeri bu kısımda anlatılmaktadır. Eşinin işte, Fitnat hanımın eltilisinde ve Samiye hanımın çarşıda olduğu bir zaman diliminde Bakî, Samiye'den aldığı anahtarını kullanarak Neşide'nin evine girer. Ona yalvarır yakarır. Aşkını ilan eder. Neşide öncelikle onu evden kovmak ister ancak Bakî onu sözleriyle kandırmayı başarır. Öyle ki üzülmeyin diye kendisini arada bir ziyarete geleceğini bile söyler. Bakî zeki bir hamle ile evden çıkıp hemen gözden kaybolur. Neşide, bu ihtiyar adama bir şey olmasından korktuğu için peşinden koşmak ister ama sur duvarları üzerindeki bir keçiden başka şey görmez. Neşide bir zaman sonra Bakî'nin konağına vardığında kendisinden başka şahidi olmayan bu durumu Bakî'ye söyler. Bakî bunu yalanlar. Ayaklarına kapanışı, cebinden Neşide'nin çorabını çıkarışı gibi Neşide'nin evinde yaşananların tümü Bakî'nin gösterdiği bir keramete dönüştürülür. Neşide de bunlara inanmaya başlar. Yavaş yavaş Bakî'nin kendisini seviyor oluşunun dünyevî değil başka bir amaçla olduğuna dair hissiyata esir düşer.

Neşide kıskansın da şeyhe yakınlaşsın diye tekkeye üniversiteli genç kız Lebriz katılmıştır. Lebriz'in şeyhle gece aynı odada yalnız kalmasına anlam veremeyen Neşide'ye kocası İrfan *"aklın hep fena tarafa kaçıyor"* diye çıkışacak; hazretin kimseye yan gözle bakmadığını söyleyecek ve eşinin şeyhe hizmet etmesi gerektiğini dillendirmeye çalışacaktır. Bu duruma kızan Neşide *"peki! Artık yapacağımı bilirim"* diyerek kocasını kıskandırmak ve şeyhle yalnız kalmasına müsaade etmeyeceğini umarak soluğu Bakî'nin konağında alır. Ancak hem İrfan'ın kendisi hem de ailesinin istediği budur. Konakta diğer mürideler ile birlikte Lebriz de vardır. Bu kısımda Lebriz'in hayat hikâyesi de sunularak neden tekkeye intisap ettiğine değinilmektedir. Bakî tertiplelediği bir planla Neşide'yi Bersad'ın konağına götürür. Kadınları, yanına Neşide denk gelecek şekilde bir otomobile doldurarak geceleyin Bersad Hanım'ın konağına varırlar. Önce teras balkonunda soluklanırlar. Bakî'nin planı ilerleyen saatlerde kadınları alıp koruya geçmektir. Koruda onlara şiirler okur. Gecenin ilerleyen vaktinde diğer kadınlar konaktan ayrılırken Bersad Hanım Neşide'yi konakta misafir edeceğini söyler. Böylelikle Bakî ile Bersad'ın planı işe yarayacaktır.

Koruda Aşk Dersleri kısmı Bersad'ın konağında geçmektedir. Neşide eşini kıskandırmak ve kendisini bu şeyhten kurtarmasını umarak geldiği Bakî'nin yanında tahmininden fazla kalacaktır ve gittikçe Bakî'nin ağına düşecektir. Bakî'nin kurduğu tasavvuf merkezli cümlelerden bir şey anlamasa da etkisi altında kalması uzun sürmeyecektir.

Bu kısımda Bakî ile Bersad hanımın gençliklerindeki aşkın detayları verilir. Bakî çok iyi bir telkin ustasıdır. Koruda gezerken *"Bu gece yalıda kalacaksın! Hatta kendi ayaklarınla odama geleceksin! Fakat seni yine de odana göndereceğim!"* telkinleri neticesinde Neşide kendiliğinden Bakî'nin odasında kendini uyur

vaziyette bulmuştur. Bütün bunlar Neşide'nin gittikçe Baki'yi şeyh olarak görmesine zemin hazırlamaktadır. Baki, Neşide'yi konakta birkaç gün alıkoyar. Bu esnada konağa başka ziyaretçi gelmemesi için çaba sarf eder. Onunla yemek yer, oyun oynar ve zaman eğlendirir. Bu kısımda ayrıca Baki'nin geçmiş hayat hikâyesi ayrıntılı bir şekilde verilmektedir.

Baki, Neşide'yi alıp otomobille gezdirir. Koluna girmesini söyleyerek dışarıda gezmeye başlarlar. Bu sırada Süha Kalenderli onları bir gazino önünde görecektir ve eski dostu Baki aleyhinde cümleler sarf edecektir. Baki'nin zıttı bir karakter olarak gerçek mutasavvıf gösterilen Fikri Can kıyaslaması romana burada girmektedir. Akşamları ise artık Baki ile Neşide koruda yalnız dolaşmaktadırlar. Neşide gün geçtikçe Baki'nin ağına düşmektedir. Yazar bu kısımda genç ile yaşlı kimselerin birbirlerini neden çekici bulduğuna, kadınların ve erkeklerin karşı cinsten neden hoşlandıklarına dair tecrübevî bilgiler aktararak Neşide ile Baki arasındaki diyalogu güçlendirmektedir. Baki, Neşide'yi överek hatta kendisinin halifesi olacağını söyleyerek ve diğer kadınların hiçbirinde Hüda'nın nurunun olmadığını ifade ederek Neşide'yi kandırmaya ve inandırmaya çalışmaktadır. Ne var ki Neşide'nin tek umudu eşi İrfan'ı kışkırtabilmesi ile bütün bu sahnelerin sonlanabilecektir.

Neşide artık sabredemez ve bütün bu aşk hikâyesinin bitmesini ister. Baki işte bu noktada aşkını itiraf eder. Bütün bunların tasavvufî olmadığını gerçek bir aşk olduğunu kabul edecektir. Hatta Baki, Neşide'yi ondört yaşında olduğu dönemden beri sevdiğini dile getirecek, her şeyi itiraf edecektir. Yazara göre Neşide de dâhil olmak üzere bütün kadınlar sevildiklerini hissetme ihtiyacı içinde olduklarından bu tarz tuzaklardan uzaklaşmamaktadırlar. Baki, Neşide'yi konaktan çıkartarak deniz kenarına plaja götürür. Planına göre ona çıplaklığın doğallığını göstermeye çalışacaktır. Hatta bir deniz motoru gezisi bile tertip etmiş; Melal'in kayınbiraderi olan genç ve yakışıklı Erşed mayolu vaziyette onları gezintiye çıkarmıştır. Dönüşte Erşed de konağa misafir gelir. Neşide artık "*dinsiz imansız, ahlaksız insanların içine düştüm*" diyecek ve bir an önce bu konaktan ayrılmak isteyecektir. Tam bu sırada yardımına konağın kalfası Sadberk Kalfa çıkar. Bu insanların nasıl insanlar olduklarını onlara neden katlandığını daha eskiden kimlerin bu tuzağa düştüğünü söyler ve kaçıp kurtulmasını tembihler. O gece Neşide gizlice Bersad hanımın konağını terk edecek, İrfan'dan da boşanmak üzere annesinin evine dönecektir.

Yıldızsız Kalan Mektup kısmında Neşide'nin konaktan ayrılıp annesinin evine dönüşü anlatılmaktadır. Otobüsle gecenin bir vakti yapılan bu seyahatte kendisini takip eden Süha Kalenderli vardır. Valizini otobüste unutması dolayısı ile Süha Kalenderli ile Neşide tanışırlar. Süha, Neşide'yi evine kadar takip edecektir. Ona kendisini muhayyel "Kadınları Koruma Cemiyeti" reisi diye takdim eder. Bu meseleden Süha'nın genç gazeteci arkadaşı Fethi Balkaya'da haberdardır. Yapmaya çalıştıkları şey misafirlikten döndüğünü sandıkları Neşide dolayısı ile Baki hakkında daha detaylı bilgi edinmektir. Süha Kalenderli, Fethi

Balkaya'yı Neşide ile röportaj yapmakla görevlendirir.¹³

Baki, sabah olduğundan Neşide'nin gittiğini ve dönmeyecek olduğunu anlar. Artık Baki zikir çekmeye başlayacak ve kadınlar tekkesine bir buhran çökecektir. Baki'nin mürideleri durumu nasıl kurtaracaklarına Baki'yi nasıl eski hâline döndüreceklerinin derdi içindedirler. Baki artık kimseyle konuşmuyor sürekli zikirle meşgul oluyor ve Neşide vakası sanki hiç yaşanmamış gibi hareket etmeye başlıyordur.

Annesinin evine dönen Neşide durumu ablası Hediye Hanım'a anlatır. İrfan dâhil hepsinin Baki'ye taptıklarını kendisini de buna zorladıklarını bundan dolayı da İrfan'dan ayrılmak istediğini söyler. Ne var ki söz olur ve temizliğine hâle gelir diye Baki'nin bulunduğu konaktan kaçtığını söyleyemez. Neşide'nin ailesi boşanma mevzusuna sıcak bakar ve boşanma işlemlerini başlatırlar. Artık dönüşü olmayan bir yola girilmiştir.

Mevzu gazetelere düşmesin diye büyük çaba sarf eden Baki'nin mürideleri Baki'nin İstanbul dışında bir yerde bir süre uzlete çekilmesinde yarar olacağında birleşirler. Baki bunu kabul eder ancak yanına hiçbirini almadan Samiye hanıma nereye gideceğini bildireceğini söylemesine rağmen gizlice şeyhi Feyzullah Efendi'nin Urfa'daki türbesine gider. Nereye gittiğini de kimseye söylemez.

İrfan, mahkemede şeyh, tekke, gülzar merasimi gibi durumları açıklarlar korkusuyla rıza göstererek boşanmayı kabul eder. Müdürü Ayetullah Bey Neşide Hanım'a gelip İrfan'ın kendisini sevdiğini şeyhten ayrılacağını boşanmak istemediğini onu sevdiğini Fikri Can Bey aracılığı ile hakkı bulduğunu söylemesine rağmen boşanma gerçekleşecektir. İrfan'ın ablası Samiye Hanım kardeşinin Baki'den ayrılmasını kabullenemez ve şeyhin ortadan kaybolmasının da sorumlusu olarak gördüğü Neşide'nin güzelliğini elinden almak için bir şişe kezzap alıp Neşide'nin evine gider. Bahçede tam bu eylemi gerçekleştirecekken yolda onu gören Ayetullah Bey'in gayretiyle tehlike savuşturulur. Neşide, Samiye hanımı döverek kapı dışarı eder. Samiye bunu kaldıramaz ve kendini boğazın sularına bırakır. Bütün bu bilgiler Fethi Balkaya tarafından öğrenilip Süha Kalenderli'ye aktarılmaktadır.

Şii Güzeli kısmında Baki seksen günlük çilesini tamamlayıp Peryal hanımın adadaki konağına gelmiştir. Amacı doksan günlük çileyi tamamlamaktı ancak şeyhinin türbesinde seksen gün çileye ancak dayanabilmişti. Orada sürekli ibadetle meşgul oldu. Ne var ki son demlerinde Neşide Neşide diye bağırmaya başladığında oradaki tekkenin müdavimleri kadınlı erkekli bir eğlence tertip edip onu biraz sakinleştirmişlerdir. Kalan on günlük çilesini de adada tamam eder. Bu süre zarfında Peryal Hanım'ın konağındaki genç kız Nevsal'e ilişmez. Nevsal'in bütün shevî çırpınışlarına Baki hiç aldırış etmemektedir.

¹³ Bu röportajla, romanın *Başlangıç* bölümünde ifade edilen genç kadınla yapılan röportaja atıf vardır.

Bölüme adını veren şii güzeli Fergün hanımdır. Kıskançlığı dolayısı ile Baki'den ayrılmış orta yaşlarda bir kadındır. Süha Kalenderli'nin hoşlandığı bir kadın olarak romanda yer almaktadır. Süha bu bölümde Yunus Emre Kulübü kurmanın ve böylece kadınları bir arada tutmanın derdini taşımaktadır. Bu minvalde derviş Yunus'un tekkeye odun taşımaması örneklenirerek ağaç üzerine veciz ifadeleri sıralamakta; kadınlarla birlikte gününü gün etmektedir. Baki'den habersiz olan mürideleri ile birlikte eğlenerek Baki hakkında bilgi edinmektedir. Nitekim Baki'nin adaya geldiği bilgisine de ulaşacaktır.

Neşide bu sırada boşanmanın verdiği buhran içindedir. Kadri Bey bir vesile ile görüştüğü Yahya Harun Ünal beyin tavsiyesi ile Doktor Şükrü Şakir Bey'e tedavi olmaktadır. Bunu öğrenen Süha Kalenderli meseleyi evlenecekler diye sosyete kesimine yaymıştır. Zira Yahya Harun Ünal Neşide'yi sevmiş ve bu aileye yardım etmeye başlamıştır. Konaklarını yenilemiş, kendi konağını tahsis etmiştir. Neşide de annesi Gülnar Hanım'ı memnun edebilmek için Yahya Ünal Bey'e rıza göstermiştir. Ancak zenginlikten haz etmemektedir. Neşide nikâh gününü sürekli ıleri atmaktadır. Bundaki temel sebeplerden biri Baki'nin attığı her adımdan haberdar olan Vekilharcı Şaban Efendi'nin Neşide'ye Baki'nin yazdığı yazılardan oluşan mektupları getirmesidir.

Aşk Neşidesi kısmı Baki'nin Neşide'ye gizlice yazıp Şaban Efendi ile gönderdiği yazılarla alakalıdır. Baki artık Aşk Neşidesi adını verdiği tasavvufi aşktan bahseden cümlelerden bu bağlamdaki dört milletin edebiyatından seçilmiş aşk manzumeleri ve felsefeleriyle dolu yüzlerce sayfalık satırlarını isimsiz imzasız şekilde yazıp yazıp Neşide'ye göndermenin derdi içindedir. Doksan günlük çile süresi dolan Baki, kendisine daha çok yaklaşmakta sakınca görmeyen Nevsal'in dudaklarına yumulmaktan kendini alamamıştır. Artık Baki'nin adada olduğunu öğrenen kadınlar Baki'yi ziyarete gideceklerdir. Baki bütün müridelerini toplar ve belki de son kez hepsine birden bir sohbette bulunur. Aşktan ve tasavvuftan bahseder. Doksan günlük çilesinden bahseder. Sohbet bittikten sonra Bersad hanımla ayrıca görüşür ve ona Neşide hakkındaki işin gerçeğini "*perişanım Bersad'ım! Sultanım, ben mahvoldum!..delisi divanesiyim*" kelimeleriyle açıklayacaktır. Hayatındaki ilk aşkının Bersad sonuncusunun ise Neşide olacağını; zaten şeyhinden aldığı habere göre de iki senelik ömrü kaldığını söyleyecektir. Neşide bu esnada kafası karışık olmakla birlikte ailesini memnun etmek üzere düğün hazırlıkları içindedir.

Devlet Kuşu kısmında Baki'nin Zeyrek'teki konağına yerleştiği ve artık kadınlardan alakayı kestiği, gülzar merasimine ara verdiğine ve erkeklerle sohbet ettiğine değinilmektedir. Yazmaya devam etmektedir. Süha Kalenderli, Yahya Ünal ile münasebetini ılerletmiş Neşide hakkında daha yakinen bilgi edinmektedir. Baki gülzar merasimini kaldırıncı konağın gelirleri düşmüştür. İşin yükü birkaç kadının sırtına kalmıştır.

Neşide'nin ailesi evleneceği Yahya Ünal'ın konağında yemeğe giderler. Kadri Bey

ve eşi de bu durumdan memnundurlar. Hediye Neşide'nin isteksizliğini görerek vazgeçebileceğini söyler. Hediye ayrıca Bakî'nin Neşide'ye mektuplar yolladığını ve Neşide'nin bunları alıp okuduğunu öğrenince aile karışır. Kadri Bey soluğu Bakî'nin yanında alır. Ancak Bakî ağzının iyi laf yapması sayesinde bu heybetli adamdan kurtulduğu gibi bir de adamı kendine hayran bırakır. Kabahat mektupları alan Neşide'dedir. Tedavisi şarttır.

Neşide ise İrfan'ın Fikri Can Bey'le tanışıp Bakî'den kurtulduğunu öğrendiği için onun müdürü Ayetullah Bey ile buluşup Fikri Can Bey'i ziyarete gider. Fikri Can Bey ona zenginliğin Allah'tan geldiğini Allah'ın böyle takdir ettiğini ve Yahya Bey'le evlenip tedavisi için de onunla seyahate çıkmasını öğütler. Yanında getirdiği Aşk Neşidesi mektuplarını da orada sobada yakar. Neşide artık huzura kavuşmuş ve evlenmeyi göze almıştır. Nikâh kıyılmıştır ve eşi ile birlikte seyahate çıkmışlardır.

Gizli Mezar eserin son kısmıdır. Bu kısımda artık Bakî, eşleri de dâhil olmak üzere odasına kimseyi sokmamaktadır. Bakî, Neşide ile görüşebilmek umuduyla Yahya Ünal'ın şirketlerinde çalışan Süha Kalenderli'yi konağına çağırarak sohbet etmektedir. Bakî ile onu sürekli eleştiren Süha'nın arası düzelmiştir. Bakî dünyadan bütünüyle yüz çevirmekte, namaza niyaza durmuş bir görünüm sergilemektedir. Konağa fazlaca ziyaretçi gelmediği için de elinde avucunda ne varsa fakir fukaraya dağıtmaktadır. Ancak modern dış görünüşünde bir değişiklik yoktur. Altmış yedi yaşından sonra şimdi de hafızlık yapmaktadır. Mübarek bir zat görünümüne kavuşarak Neşide'ye bu şekilde ulaşmanın derdindedir.

Neşide, Yahya Ünal'la nikâhlanıp yurtdışında balayı seyahatindedir. Dergilerde yayınlanan resimleri dolayısı ile sosyetenin dilindedir. Süha Kalenderli, Bakî'nin mürideleri ile sohbet etmektedir. Bu sohbetlerin birinde seçimlere bir ay kaldığını ve gizli oy açık tasnif oy sisteminde ilk kez hangi partiye oy vereceğini açıklamaktadır.

Neşide ile kocası Yahya Bey İstanbul'a yeni dönmüşlerdir. Bakî kalp rahatsızlığı geçirmektedir. Ölmeden önce Neşide'nin kalbine girebilmek için cin bakışlı şeyhliğini terk edip nur yüzlü hoca efendi olma yolunda büyük gayret sarf etmektedir. Lakin mürideleri bu durumun da geçici olduğunu ve bunun sorumlusunun da Neşide olduğunda hemfikirdirler. Altmış sekiz yaşına gelen Bakî bu sırada Süha Kalenderli'den iki istekte bulunur. Bunlardan ilki ne yapıp edip ömründe son bir kez Neşide ile görüşebilmek, ikincisi ise kadınlar tekkesi müridelerinin ve eşlerinin Bakî'ye şatafatlı bir türbe yapmasını istemediğinden ve onların yine de bunu yapacağını bildiğinden mezar yerinin sadece Şaban Efendi'nin bileceği bir yerde olmasıdır.

Süha Kalenderli, Yahya Bey'in konağında Neşide'ye Bakî'nin değiştiğini mürşit değil artık bir zahit olduğunu; ibadetle meşgul olup malını tasadduk ettiğini söyleyerek onu hayretler içine bırakır. Son bir isteğinin kendisiyle bir kere görüşmek olduğunu söyler. Neşide de eşinden izin alarak bu isteği yerine

getirebileceğini söyler.

Planlanan buluşma Neşide'nin isteğiyle açık bir alanda temmuz ayında Eyüp Sultan Cami avlusunda bir Perşembe günü ikindi namazından sonra gerçekleşir. Baki buraya Süha Kalenderli ile; Neşide ise Ayetullah Bey'le gelir. Baki, Neşide'yi görünce ondan kendisini ölümünden sonra tiksinererek değil, merhamet duyarak anmasını ister. Tek arzusu budur. Neşide avludan ayrıldıktan sonra Baki oracıkta can verir. Herkes Baki'yi mübarek bir günde, mübarek bir yerde, namazını eda ettikten ve duasını yaptıktan sonra öldüğünü sanmaktadır. Baki'nin namı bu şekilde etrafa yayılmıştır. Mürideleri de mezarıdır diye bildikleri yere muhteşem bir türbe yaptırmışlardır. Oysa Baki, orada ne ikindi namazını kılmıştı ne de o türbenin altında yatmaktadır.

İki yıl sonra Süha Kalenderli ile Neşide tekrar karşılaşır. Neşide'nin bir buçuk yaşında bir oğlu vardır ve Baki'nin türbesini ziyaret etmektedirler. Neşide, Baki'nin kendisinden son arzusunu Süha'ya söyleyince Süha da Baki'nin ikinci isteği olan mezarının gizli kalması isteğini Neşide'ye söyler. Bunu gizli mezarın yerini bilen tek kişinin Şaban Efendi olduğunu; onun da ölmesiyle mezarın yerinin neresi olduğunu kimsenin bilmediğini söyler. Neşide gözyaşları için de onun mezarının biraz da kendi gönlünde olduğunu söyler. Böylelikle Baki öldükten sonra da olsa yaptığı son planla Neşide'yi ömrünün sonuna kadar kendine âşik edecektir.

5. *Kadınlar Tekkesi* Romanda Karakterler ve İsimler

Romanın ana karakteri Baki'dir. İkinci karakter ise Neşide'dir. Olay örgüsü bu iki karakter üzerinden kurulmaktadır. Ağırlıklı olarak kadınların yer aldığı ve onların etrafında dönen olaylarda erkek karakterler daha az göze çarpmaktadır.

5.1. Baki

Romanda sıklıkla Baki adı kullanılsa da yazar Baki'den söz ederken gerek anlatıcının sesinden gerekse kahramanlarının dilinden Baki'yi pek çok isim ve sıfatla anmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla yer aldıkları sayfa numaralarıyla bu isim ve sıfatlar şu şekildedir: *Ahlak ve Fazilet Mürşidi* (s.48), *Âşık* (s.8), *Aşk Mürsili* (s.149), *Aşk Peygamberi* (s.111), *Bay Baki Nurlu* (s.290), *Beyefendi* (s.104), *Centilmen Evliya* (s.117), *Çapkın İhtiyar* (s.85), *Don Juan Şeyh Efendi* (s.200), *Düzenbaz* (s.348), *Eski Kurt* (s.202), *Fukara Babası* (s.487), *Hanımlar Şeyhi* (s.147), *Hazret* (s.105), *Hazret-i Baki* (s.441), *İblis* (s.278), *İhtiyar Zendost* (s.290), *Kadınlar Tekkesi Şeyhi* (s.450), *Kadınlar Mürşidi* (s.490), *Kâfir* (s.197), *Kart Horoz* (s.331), *Kazaskerzade İnaletullah Baki Efendi* (s.289), *Kerata* (s.197), *Kıztaşı Şeyhi Baki Efendi* (s.147), *Kurnaz Teke* (s.85), *Küçük Havari* (s.284), *Mazoşist* (s.180), *Mektupçu Bâki* (s.66), *Mektupçu Bey* (s.103), *Mel'un* (s.202),

oluşan aşk mektuplarıyla alevlenir. Neticede bu haberleşmeler Fransız şairlerinin seçme manzumelerinden oluşan üç ciltlik şiir antolojisinin neşredilmesine kadar vardı. Bersad Hanım bir gece gizlice Baki'nin odasına gelip beş-on dakika konuştuklarında iki âşık birbirleriyle sözleşirler. Lakin Baki kadın korkusu ve kendinden kaçma ihtiyacı içine girer.

Bu aşk evlilikle neticelenecekken üç ay öncesinde Saraçlar Şeyhi Fezvi Efendi ile tanışıp onun etkisi altına giren Baki böylelikle hastalanır ve bir buhrana tutulur. Titremeler, terlemeler, isteksizlik neticesi olarak doktorlar İstanbul'a gitmesini tavsiye ederler. Baki izin alır ve İstanbul'a gider fakat bir daha geri dönmez. Üç yıl boyunca bütün memleketi adım adım dolaştığı dervişlik dönemi başlar. Perişan kıyafetler içinde tekkelerde, kahve köşelerinde, han odalarında yatıp kalkarak, ilahiler ve nefesler okuyarak Anadolu'yu, Suriye'yi, Mısır'ı, Fas'ı ve Avrupa'ya gezip dolaşır. Nihayetinde İstanbul'a sırtında aba, başında arakiye, sakalı göbeğinde bir şeyh kılığında döner. Bir tekkeye konmak için uğraşır ancak olmaz. Sivil giyinip Osman Kevkeb Paşa'yı ziyaret eder. Bersad hanım bir hariciyecisi ile evlenmiştir ve Avrupa'dadır. Baki'yi uzak bir vilayete mektupçu yaparlar. Kismetinde yine âmirinin kızı vardır. Böylelikle ilk evliliğini Ferhunde Hanım'la yapar. Evlendikten sonra vazifeden çekilir ve İstanbul'a döner. Kıztaşı muhiti taraflarında bir konak kiralatır. Sakalını tekrar göbeğine kadar uzatıp klasik tekke şeyhi kıyafetlerine bürünür. İsmi **Kıztaşı şeyhi Baki** oluverir; oturduğu konak da Kıztaşı Tekkesi. Tekkede ayın yapılır, Cuma akşamları tekke baştan ayağa müritlerle dolar, tehli sesleri gece yarlarına kadar devam ederdi. Beş parasız yerleştiği konak bir yıl içinde şeyhliğin verdiği güçle döşenip donanır. Artık orta tabakanın rağbet gösterdiği tekkeye her taraftan erzak ve zahire hediye edilmekte ve postun altına bir şeyler bırakılıp adaklar sunulmaktadır.

Kıztaşı Tekkesindeki bu durum tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar devam etti. Kanunun çıktığı sırada Baki'nin halası vefat edince Zeyrek'teki konak kendisine kaldı. Kendisi de sakalını tekrar sivri şekle soktu. Lüzumsuz gördüğü müritlerini yüzüstü bıraktı, tekke ayınlarını-tefrişatı bıraktı ve Zeyrek'e yerleşti. Artık o **sabık mektupçu Baki Bey** olarak tanınmaya başlamıştı.¹⁴

Refik Halid Karay, Baki'nin hayatını *"her şeyden evvel bir şehvani idi ve çok defa görüldüğü gibi onun tesiri altında şuur bozuklukları geçirmiş, yapmadık münasebetsizlik bırakmamış, buhranlar arasında da dinden, tasavvuftan teselli ve sükûn aramış, muvazenesiz ve kararsız bir ömür sürmüştü"*¹⁵ cinsî arzularının peşinde *"mahallevarî kadın tiplerine zaafî vardı... kimi olgun, kimi ince, hepsi de görgüsüz ve kültürsüz orta yaşlıları, tam mahalle dilberleri doğrudan doğruya*

¹⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 142-148.

¹⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 148.

cinsî arzusuna hitap ederdi."¹⁶ cümleleriyle tanımlamıştır.

Baki ise kendini müridesi Memhure'ye "Yüksek tahsil diplomam yoktur. Galatasaray'da daha çoğu frenkler mektebinde okumuştum. Mısır'da da derse çalıştım... yani din derslerine, Ezher medresesinde."¹⁷ cümleleriyle takdim etmektedir.

Esâsen Bakî'nin kadınlara olan düşkünlüğü babasından mirastır. Zira dadısının anlattığına göre Ramazan aylarında padişahın huzurunda tefsir dersi verecek kadar önemli mevki sahibi olan ve vefatından önce sadr-i Anadolu rütbesine kadar ulaşan babası Mühib Efendi'nin başından yirmi kadar nikâh geçmişti. Nikâhlandığı ve bir süre sonra boşadığı kadınların her birinin ayrı ırktan olmasına dikkat ederdi. Beş vakit namazını kaçırmayan, iki kere hacca gitmiş bir Müslüman olarak gâvur kadınlarından hoşlanan biriydi. Kâhyasını Beyoğlu'na yollayıp kutu kutu kadın şapkası getirtiyor, dışarıda gördüğü şapkalı kadınlardan duyduğu hazzı evinde asıl eşi olan Bakî'nin annesine şapka giydirip seyrederek dindirmeye çalışıyordu. Bakî'ye göre babasını bu yaptığı arzuların içinde kalmasını önüyor olması açısından iyi bir şeydi. Mühib efendi satırlarından mana çıkartıp evlendiği kadınları "Tuhfe-i zenan", "Hûbannâme" ve "Zenannâme" gibi eserleri karıştırarak seçerdi. Babasını şehvetperest olarak gören Bakî de aynı konağı milliyeti aynı ancak ırkları değişik çeşitli kadınların uğrak yeri yapmıştı.¹⁸

Bakî, birinci eşi dolayısı ile devlet ricalinden Abdi Rıza'nın koruması altında idi. Kardeşinin Bakî'nin müridelerinden olması dolayısı ile hakkında araştırma yapma ihtiyacı hisseden Emced'e emniyetten verilen "...Bakî'yi şeyhlik taslayan alelade bir sahtekâr addetmek yanlıştır...sosyete adamıdır, hulasa meziyetleri vardır. İsteseydi sayılı profesörlerimizden biri olurdu."¹⁹ Cevabı onun ne şekilde korunduğunu ortaya koymaktadır.

Bakî'nin en eski dostu olan Süha Kalenderli de Bakî hakkındaki fikrini "...Küçüklüğünden beri acayıpti, psikopattı;... Oturup İblis gibi planlar kuruyor; sonra fazilet devresine giriyor, samimi bir mistik kesiliyor... Bildim bileli, küçük yaştan şehvete düşkündü, bu uğurda izzeti nefsinin çiğner, küçülmekten çekinmezdi."²⁰ cümleleriyle özetlemektedir.

Bakî ise kendini altmış sekiz yaşına geldiğinde "Müslüman ve müttekiyim, Allahtan başka kimseden pervam yoktur.... rızay-i ilahiye tahsilden başka matlup ve maksudum kalma!"²¹ şeklinde tanımlamaktadır.

¹⁶ Karay, Kadınlar Tekkesi, 50.

¹⁷ Karay, Kadınlar Tekkesi, 86.

¹⁸ Karay, Kadınlar Tekkesi, 168-169.

¹⁹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 68.

²⁰ Karay, Kadınlar Tekkesi, 70.

²¹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 410.

5.2. Neşide

Romanda ikinci ana karakter olan **Neşide** ise bir Gürcü kızıdır. Babası Gürcü hoca Süleyman Efendi Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı ordusunun çekilmesiyle önce Anadolu'ya sonra da İstanbul'a hicret etmişti. Beş on parasıyla emlak fiyatlarının düştüğü bu devirde hoca Süleyman Efendi arazisi geniş bir bina satın alıp İstanbul'a yerleşti. Bahçeye ektikleriyle geçinmekte idiler. Hoca Süleyman Efendi ve ilk kızı Hediye'nin kocası Binbaşı Sudi Bey birbiri ardına ölünce anneleri Gülnar Hanım'la birlikte üç kadın tek başlarına yarı köylü dağlı bir yaşam tarzı sürmekte idiler. Muhite uyamamış bu ailenin tek erkeği Sudi Bey'in kardeşi olan sert mizaçlı Binbaşı Kadri Bey'di. Neşide ilk mektep tahsilli, ümmi denilecek kadar kültürsüz, bağ bahçe işleriyle uğraşan ancak oldukça güzel, henüz on sekiz on dokuz yaşlarında bir kızıdır. Gürcü ailenin komşusu **müteahhit Rifat Yapıcı Bey**'in yani Baki'nin müridelerinden Melâl Hanım'ın konağıdır. Baki, Neşide'yi ilk kez bu konağın penceresinden görmüş ve sevmiştir.²²

5.3. Diğer Karakterler

Romana verilen isimden de anlaşılacağı üzere karakterler çoğunlukla kadınlardır ve her kadın farklı bir kadın tipini temsil etmektedir. Erkekler daha çok arka planda kalmaktadır. Adları sıklıkla geçen bu karakterlerin bazılarını ele alacak olursak Baki'nin ilk yakınlık maşukası **Bersad Hanım**'dır. Ancak kendisiyle evlenmemiştir. Bersad çok erken yaşlarda başlamış bir cinsî arzu hastasıdır. Hastalığı yaşlılığında şekil değiştirerek başkalarının kötü ve tuhaf vaziyetlere düşmesiyle uğraşan ve bundan zevk alan bir sadizme dönüşmüştü. Genç ya da yaşlı farklı özellikteki kadınları tertip ettiği tuzaklarla Baki'nin ağına düşüren ve bu uğurda duyacağı şehevî keyf için maddi fedakârlıktan bile kaçınmayan bir karakterdir.

Ferhunde Hanım, Baki'nin nikâhlandığı ilk eşidir.

İkinci eşi ise Baki'nin kutupluk ya da evliyalık tarafına aldırış etmeyen sadece evini geçindirebilmesi ile ilgilenen kendisinden otuz yaş küçük on yıllık eşi **Afitap Hanım**'dır.

Ruhsal bunalımlar geçirmiş olan **Fıtnat Hanım** öncelikle bir Bektaşî babası tarafından kurtarılmış bir kadındır. Onun kızı **Samiye Hanım** ise uzun süre yabancı biriyle dedikodulu bir aşk yaşamış ve buhran içinde iken Baki ile karşılaşmış biridir. Bu ailenin diğer bireyi ise **İrfan**'dır. Tekke ve zaviyelerin kapanmasından önceki dönemden beri Baki'nin esaslı mürid ve müridelerinden olan ailedendir.

²² Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 32-33. Refik Halid Karay, kendisiyle sorulan bir soruya ana karakteri Neşide'nin aile dostlarından biri olduğunu söylemektedir. Bk. Refik Halid Karay, *Memleket Yazıları-6-*, *Doğuştan Kadıncı*, haz. Tuncay Birkan, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2014, 375.

Prenses Peryal Hanım ise üç nesil vezir yetiştirmiş Arnavut asıllı bir ailenin torunudur. Müteahhit kocası bir otomobil kazasında ölünce kendisine ve sakat çocuğuna yüklü bir servet kalır. Bu serveti dolayısı ile Prenses Peryal adıyla anılmaktadır. Sara hastası çocuğu sebebiyle İslam'ın bütün emirlerini yerine getirmeye çalışan dindar ve dul bir kadındır. Oğlu **Faruk Mustafa** Avrupa'da eğitim görmektedir.

Memhure Hanım, evli olduğu halde bir ressam ile gizli aşk yaşayan daha sonra da Yahudi bir çalgıcıya kendini kaptırıp buhrana düştüğü sırada Baki'nin tuzağına düşen bir kadındır. Baki'nin müridesi olduktan sonra da bir gazeteci, bir sporcu ve nihayetinde bir mimar ile birlikteliği olmuştur.

Melal Hanım, tasavvuf lügatini iyi bilen, şeyhini en iyi anlayan ve sözlerini tevil eden, şeyhine maddi aşk ile bağlı müridesidir. İçindeki kıskançlığı yenip şeyhine hizmette kusur göstermemek için Neşide'yi Baki ile tanıştırmakta büyük gayret sarf etmiştir. Eşi 1950 seçimlerinde İstanbul'dan mebus seçilmiş müteahhit **Rifat Yapıcı**'dır. Melal'in konağı Neşide'nin baba evine komşudur. Baki'den öğrendiklerini de harmanlayarak uluslararası mevkisi olsun diye İngilizce kaleme almak istediği İslam ve Hıristiyan mistisizminin sosyal tesirlerine yönelik bir ilim kitabını hazırlamaktadır.

Lebriz hanım, henüz üniversite talebesi bir gençtir. Neşide'nin de genç olması dolayısı ile Neşide'nin kendisini kıskanması ve kendini şeyhe teslim etmesi için ayarlanan bir kişidir. Lebriz Anadolulu, Bektâşî bir ailenin yüksek tahsil yapmaya hazırlanan kızıdır.

Fergüne Hanım, diğer kadın mürideleri kıskandığından dolayı kendisine âşık olmasına rağmen Baki'den uzaklaşmış genç bir kadındır. Esmerliği dolayısıyla adı *Şii Güzelî*'dir.

Nevsal Hanım, Peryal hanımın konağının hizmetçi hocahanımlarından birinin kızıdır. Peryal'in himayesi altındadır. Henüz yirmi yaşında değildir. Neşide'den sonra Baki'nin tuzağına kendi shehevî merakıyla düşen ancak Baki tarafından kendisine fazlaca yüz verilmeyen genç bir kızıdır.

Sadberk Kalfa, Bersad hanımın konağının kalfasıdır. Baki'ye inanmamak ve olup bitenleri görmesine rağmen Bersad hanımın iş yerlerinden birinde çalışan oğlunun işten çıkarılması korkusuyla bu konağa hizmet etmektedir. Neşide'nin konaktan kaçmasında rolü vardır.

Erkek karakterlerden **İrfan**, şeyhi Baki'nin isteğiyle Neşide ile evlendirilir. Şeyhinin en sadık müridlerindendir. Kendisini sevmesine rağmen Neşide'den boşanmak zorunda kalır.

Ayetullah Bey, İrfan'ın müdürüdür. Dinine bağlı yardımlaşmayı seven bir şahsiyettir.

Süha Kalenderli, Baki'nin en eski dostlarından, yaşıtı ve okul arkadaşıdır. Tarihçi

ve filozof geçinir. Baki ile arası bozuk olduğundan aleyhinde röportajlar hazırlar. Vecize söylemekteki ustalığından dolayı *Vecizeci* diye anılır. Şair karakterli olup bir iş yapmadan hükümet kesesinden geçinenlerdendir. Baki ile ölmeden önce tekrar barışır. Baki'nin ölmeden önce gerçekleştirmesini istediği iki arzusunu yerine getirir.

Fikri Balkaya, genç bir gazetecidir. Kendisini terk edecek olan sinema yıldızı **Lerzan Hanım**'la evlilik dışı ilişkisi vardır. Lerzan Hanım'dan sonra Memhure Hanım'la birlikteliği başlar. Süha Kalenderli onu Baki hakkında bilgi edinmesi için görevlendirir. Gazete çıkartacaktır ama başarısız olmuştur.

Yahya Harun Ünal, gürcü bir zengindir. Un tüccarıdır. Memleketin en önemli zenginlerinden biridir. Romanda tek bir kadına bağlı kalmayı seven ancak zenginleştikçe cinsî azgınlığı artmayan biri olarak takdim edilmiştir. İlk eşinden de bu sebeple boşanmıştır. Kaçamak ve geçici eğlencelerini Avrupa seyahatlerine bıkarır. Neşide'nin bir dediğini iki etmeyen ikinci kocasıdır. Evliliklerinden bir çocukları olmuştur.

Fikri Can romanda en iyi karakter olarak gösterilir. Altmış yetmiş yaşlarında, Darulfünûn'da müderrislik yapmış eski bir maarifçidir. Tasavvuf ehli gerçek bir insan-ı kâmil olarak takdim edilir.

Abdi Rıza Bey, hükümet kanadından bir kişi olup Baki'nin korunup gözetilmesinde akıl hocalığı yapan kişidir. Baki'nin nikâhlı ilk eşi olan Ferhunde Hanım'ın dayısıdır. Eski bakanlardandır.

Emced, Baki'nin müridelerinden Memhure hanımın ağabeyidir. Memhure'yi Baki'den kurtarmaya çalışmakta ancak başarısız olmaktadır.

Kadri Bey, Neşide'nin ablasının kayınıdır. Gürcü ailenin sözü dinlenen tek erkeğidir. Sert mizacına rağmen Baki'nin yine de etkileyebildiği bir silik karakter olarak okura takdim edilir.

Vekilharç Şaban Efendi, Baki'nin sırdaşı ve sağ kolu olup onun isteklerini yerine getiren ve konağın maddi işleriyle ilgilenen "Hırvat dönmesi" bir şahsiyettir.

6. *Kadınlar Tekkesi*'nde Din ve Tasavvufa Bakış

Romanda diğer bütün kavramlar bir yana Allah'a iman boyutunda sorunlu ifadeler yer almaktadır. Mutlak küfrün olmadığı; puta tapmakla Allah'a tapmanın aynı olduğu ve iman ile küfrün aynı anlama geldiğine değinilmektedir. *"Taptığım bir tek put kaldı, ötekileri kırıp attım... Bizde mutlak küfüre, kâfirliğe imkân yoktur. Her neye olursa olsun tapan, ibadet eden kimse Hakk'a ibadet etmiş, inanmış olur...Saneme tapan hakikatte Samed'e tapar... Allahın sıfatı zatının hicabı, perdesi bulunduğundan ve zatın sıfatsız idraki mümkün olmadığından "iman", "küfr"ün aynıdır."*²³

²³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 431.

Baki “ayna tecellisi” kavramıyla Neşide’nin yüzünde Allah’ı seyrettiğini “*Cenab-ı bârî kendi güzelliğini temaşa için bir aynaya lüzum görmüş, dünyaları ve insanları o maksatla yaratmıştır. Yani senin yüzünde o kendisini seyrediyor, ben de onun zât-i pakini*”²⁴ cümleleriyle ifade etmektedir. Bu bakımdan yazar, bir tecellinin gerçekleşeceği yüz için “*Allah özenip bezenip yaratmış, savsaklık etmemiş.*”²⁵ cümlesini kurmada bu açıdan bir sakınca görmemektedir.

Romanda dinî ve tasavvufî bağlamda kullanılan pek çok kavramın gerçek anlamının dışına çıkartılarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu kavramlardan biri “itikâf”tır. Melal hazırladığı “Mukayeseli Şark ve Garp Mistisizmi” eserinde itikâf ve itizal kelimelerine “*Ermişlik*” hali ve şartıdır, bunlar... işlenen bir suçun cezası olarak nefse tatbik edildiği gibi vecde gelmek, Kâdir-i Kül’e yaklaşmak için de müracaat edilen vasıtalandandır... Hazret itikafta idi. Ne Lerzan ile bulunuyordu, ne bir başkasıyla! “*mürakabe*”ye varmıştı.”²⁶ şeklinde açıklık getirmektedir.

Baki’nin müridesine “*Hanımlara söyle... vücudumu terk edip batınımı tasfiyeye gidiyorum. Buna bizim lisanımızda “zekat” denir canımın canı.*”²⁷ demesiyle de zekat kavramının *Kadınlar Tekkesi*’nde başka bir anlamda kullandığını görmekteyiz.

Yazar müridelerinin Baki için inşa ettikleri görkemli türbenin içinde hiç kimsenin yatmadığını söyleyerek aslında türbe olarak gözüken ve övünme amaçlı yapılan yapıların gereksizliğine ve ölen kimsenin ardından dua edilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu durum İslamî gelenekteki türbelere karşı yapılmış bir genelleme olmakla birlikte yazar, Baki’nin ölümsüzlük planı için “makam” kavramını da kullandığını dile getirmektedir.²⁸ Karay’ın türbelere karşı fikrini, insanın yaratılıştan getirdiği biyolojik tamamlanmamışlığı içinde insanın “*dinin anlam dolu sembolik kodlarını araçsallaştırarak güvenli bir dünya için kutsal bir inşanın ilk adımını kültürel bir ortama doğru sürekli taşımak suretiyle*”²⁹ atması şeklinde okumak mümkündür.

Memhure’nin Neşide için söylediği “*Vapurda ne hoş erkekler vardır...kız hiçbirine sokulmaz ki! İnsan cennette de olsa flört yapmadıkça tadını çıkaramaz.*”³⁰ cümlesi Cennet kavramını da anlamı dışına çıkartmaktadır.

Benzer şekilde pek çok kavramın esas anlamından koparıldığı ve anlamın başka bir anlamda kullanılarak dinî perspektiften uzaklaştığı çok yerde karşımıza

²⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 356.

²⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 198.

²⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 318.

²⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 217.

²⁸ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 495-496.

²⁹ Şaban Erdiç, “Bir İnşa Süreci Olarak Fenomenolojik Perspektifte Kutsal ve Kutsallaşma – Ziyaret Fenomeni Örneği”. *Milli Folklor Dergisi*, 29/114 (2017), 49.

³⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 447.

çıkılmaktadır.³¹ Biz burada romanda sıklıkla kullanılan ve bir konu bütünlüğü oluşturabilecek hacimdeki dinî olgulara değinmeye çalışacağız.

6.1. *Kadınlar Tekkesi'*nde Tarikat Anlayışı

Refik Halid Karay'ın *Kadınlar Tekkesi'*de din olgusu ağırlıklı olarak tasavvuf üzerinden verilmektedir. Tasavvufta her tarikat çeşitli isimlerle anılmaktadır. Baki'nin kendi tarikatına seçtiği isim ise aşktan türettiği "*İşkyye*"dir. Yazar Baki karakterine tarikatının "*İşkyye*" olduğunu "*Ben Melâmî değilim; ne de Rıfai, Mevlevi ve Bektaşiyim. İşkyyim... kâinatın bir Kitab-ı aşk ve kâtibinin de Tanrı olduğuna inanmış bir ezeli muhabbet mürsiliyim! Aşkın sesini bendem işitiniz. Ey gül yüzlü güzeller! Siz Maşukum akislerisiniz; size gönül vermeliği Rab'ba bağlılığımdandır. Kulluk vazifemi yerine getiriyorum.*"³² cümleleriyle söyletmektedir. Baki'nin bu usulü şeyhi saraç Feyzullah Efendi'den aldığı; onun da Baki'ye "*sana doyamıyorum... dudaklarımı ıslatmak yetmiyor; beni ırmağın a, orada boğ*"³³ dediği ifade edilmektedir.

Romanda bu tarikat Baki'nin muhibbelerinden Melal Hanım'ın "*İşin şiir, ilim, sır, sihir, muamma, bilhassa aşk ve bir nevi ince şehvet tarafı da vardı. Fakat bunlarda velev doğru, velev gerçek Bektaşî tarikatında ve tekkelerinde olduğu söylenen ve raki ve meze sofralarında geçen yün hırka, pos bıyık ve dağınık sakal, kokulu kaba ihtiraslar yoktu. Ayın yapılmıyordu: başta on iki dilimli taç, göğüste on iki köşeli 'teslim taşı', Amerikan filmlerinin şark sahnelerindekini hatırlatan kıyafetler, gülünç ayınler yerine giyim kuşam modern, toplantılar ciddi ve kibardı. Bu bir salon tekkesi ve salon kadın tarikatıydı... ne hususi bir ismi, ne tekkesi, ne de "gülzar merasimi"nden başka ayın ve âdabı olan Şeyh Baki tarikatı, bir tarikat değil, bir mektepti; yeni bir tasavvuf ekolü, bir mistisizm akademisi!... Mamafih semtte onu "Şeyh Baki Bey" diye ananlar çoktu; şeyhlik ilim ve fazlından dolayı*

³¹ Bu kavram ve dini motifler üzerine yapılan çalışmalarda kavramlar derinlemesine incelenmediğinden ya da romanın çoğunlukla gerçek bir hikâye olduğu izleniminden yola çıkıldığından dolayı dinî ve tasavvufî kavramlara eleştirel bakışla yaklaşılmamıştır. Bk. Elif Davun, *Refik Halid Karay'ın Eserlerinde Din Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 63-73; Elif Davun'un yüksek lisans tezinden hareketle hazırlanan makale için ayrıca bk. Elif Davun – Kemal Ataman, "Refik Halid Karay'ın Eserlerinde Öne Çıkan Dini ve Sosyal Temalar Üzerine Sosyolojik Bir Analiz". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2 (2018): 195-231; Yüksel Şavk, *Reşat Nuri Güntekin "Yeşil Gece", Yakup Kadri Karaosmanoğlu "Nur Baba", Refik Halit Karay "Kadınlar Tekkesi" Romanlarında Dini Motifler* (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 139-147. Zeynep Yalçın, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din ve Toplum İlişkileri: Refik Halid Karay Örneği* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 57-109. Ayrıca bk. Gülşen Ağzıkara, *Refik Halid Karay'ın Kadınlar Tekkesi Romanında Dini-Tasavvufi Muhteva* (Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, 2004).

³² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 129.

³³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 129.

verilmiş bir paye idi, tekke sahibi ve tarikat ehli manasına değil.”³⁴ cümleleriyle okuyucuya takdim edilmektedir.

Yazar, dönemin sosyetesini Bersad hanımın hizmetçisi Sadberk Kalfa üzerinden tanımlamakta; kadınların tekkeye bağlılığını, kocalarının rızasıyla gerçekleşen sosyetik bir yeni eğlence ihtiyacı olarak “Onlar da ne oldum delisi... para bol, dert yok, her türlü eğlenceyi tatmışlar, ‘bir de şeyhe sarılalım, bakalım, bunun keyfi neymiş?’ diye sakallıyı besleyip duruyorlar. Barlara, sinemalara, balolara gitmekten bıkmışlar, tekke âlemleri istiyor canları! Kaç göç zamanı Kıztaşı’ndaki harap konak da hanımlarla dolardı amma, dışarıda kadınlı erkekli başka eğlence yoktu. Gidip tekkede kurtlarını dökerlerdi hem de kocalarının rızasıyla!”³⁵ ifadeleriyle vurgulamaktadır.

Süha Kalenderli karakterine söylenen “Güya tekkeleri kapadık, din ile devleti birbirinden ayırdık; hiçbir devirde Bektaşî tekkesi bile şu Bakî’nin konağı gibi tamamıyla kadınlar açılı haline gelmemiştir.”³⁶ cümleleri tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra yaşananların daha önceki devirlerde bile yaşanmadığına yönelik kurulan ciddi bir yargıdır.

Kadri bey Kadınlar Tekkesi ve benzerlerini Hediye hanıma anlatırken “Bizim bir Binbaşı Faik Edebdî vardı, şeyhlik taslardı. Melâmi mi imiş, Rıfâi mi, yoksa Kadiri mi, her ne karın ağrısı ise...hülâsa tarikat ehli imiş. Garb cebhesinde kafamızı şişirdi; o böyle hak âşıklığından dem vururdu. Bir gece çadırdı...neyse sana anlatılacak şey değil.”³⁷ ifadeleriyle tekkelerin sapkın yerler olduğuna dair îmâda bulunmaktadır.

Romanda tasavvufa dair de pekçok tanım vardır. Bunlardan biri yazarın ara cümle kabilinde “Esasta-bazı büyük şairler, âlimler ve seçkin şahsiyetler yetiştirmiş, bir edebiyat ve zevk kurmuş, insan cemiyetlerine tesir etmiş olmakla birlikte- tasavvuf, sözü ayağa düşüren ve nüfuzu kolayca sapıklar eline kaptıran, ekseriya anormallerin işine gelen bir itikattir.”³⁸ ifadeleriyle kendi görüşü bağlamında yapmış olduğu tanımlamadır ve genelleme içermektedir.

Bundan ayrı olarak karakterler üzerinden de tasavvufun ne olduğuna dair cümlelerle sıklıkla karşılaşılır. Bakî’nin Neşide’den vazgeçmemesi üzerine Melal hanım, Hazret dediği şeyhinin tasavvufi anlayışını mutasavvıf olarak gördüğü batılı şahsiyetlerin fikirleriyle birlikte şöyle özetlemektedir: “Aşk ister Yaratan’a, ister yaratığa tapınış şeklinde tecelli etsin bir mabuddur diyor Shakespeare! Fakat en güzelini Mikel Anj söylemiştir: “Âşık, Allahın kendisine kadar yükselmesi için insana verdiği kanattır.” Fuzûlî için ise, her neşenin kaynağı aşktır. Fakat Buda

³⁴ Karay, Kadınlar Tekkesi, 14.

³⁵ Karay, Kadınlar Tekkesi, 186.

³⁶ Karay, Kadınlar Tekkesi, 154.

³⁷ Karay, Kadınlar Tekkesi, 402.

³⁸ Karay, Kadınlar Tekkesi, 58.

aşkı daha kuvvetle anlatmıştır: “Kâinatta bir ruh vardır, bu da aşk olan Allahın ruhudur. Mesafeler, hava, okyanuslar, arz, hayvanlar ve nebatlar, yıldızlar ve rayihalar, hepsi o şekilleri alan aşktır... Fakat Hazret aşkı büsbütün başka anlatır; der ki “Aşk ideal bir ruha ulaşmak ve bu nur içinde safa bulmak için ruhun pervaneleşmesidir; lamba ateşinde yanıp kavrulan pervane bir âşık değil, yolunu şaşırılmış sersemidir.”³⁹

Doktor Şükrü Şakir, Memhure'nin ağabeyi Emced'e tasavvufu “Eskiden tasavvufun halk arasında yayılmasına sebep devlet idarelerinin kuru, katı, müsamahasız dindarlığı ve bu dindarlığı zulüm şekline sokması idi. Şimdi ise modern hayatın yoruculuğu, sathiliği, şiiyetsizliği, hele idealsizliği, bunlara maruz kalan ıstırabını duyan orta ve yüksek tabakada bir yayılma istidadı hâsıl etmiştir. Yeni hayat gönül avutmaya yetmiyor.”⁴⁰ şeklinde açıklamaktadır.

Yazarın karakterlere söylediklerinden ayrı olarak bu konudaki görüşünü ara bir cümle olarak “Tasavvuf akideleri bilhassa ruh hastalarının işine pek gelir. Bir mürşide en yakınlarını peşkeş çekmekten duyulan acı keyifte bir nevî nefisine eza etmek zevki de vardır. Aynı zamanda yine cinsî ruh bozuklukları arasında yer alan “zillet ve sefilâne itaat duygusu” tasavvuf edebiyatında mevcut ve tarikat şeyhlerinin işlerine geldiği için manaları değiştirilmiş nefis terbiyesi ve masivadan tecerrüt şartlarına uyuyordu... Mürşide körü körüne bağlanmak ve ne dilerse yapmak; yapmak suretiyle mertebeyi yükseltmek.”⁴¹ şeklinde dile getirmesi gerçek manada tasavvufa meyleden insanlara bakışını ortaya koyması açısından önemlidir.

Yine yazar, Fergün hanım ve Süha Kalenderli'nin diliyle tasavvufa ve tarikatlere karşı bakışını “İstanbul'un eski ailelerinden birçoğu asırlardan beri kadınlı erkekli tasavvuftan nur ve teselli arar. Doş taraflarından katı ve kuru hayatın icaplarına tamamiyle uymuş görünmeye dikkat etmekle beraber bu aileler mürşitlere bağlıdırlar; hâlâ öyleleri vardır, hem de en marufları tarikat ehlidir... Mesela Şadan Paşa ailesi, Büyük Valide, valde hanım ve dört kerimesi nesilden nesile mürşit müptelasıdır; torunlar bile ananeyi bozmamaya çalışıyorlar... oldukça boş kafalı, en müsamahalı tabirle kuş beyinli, süs, moda, kumar, flört ve ötesi, hepsine düşkün hafif mahluklardır... inanmayı ve bağlanmayı, kendilerini öbürlerinden ayıran bir hususiyet farzetmişler, güya mümtaz bir “klan” vücuda getirmişler. Biz sizden değiliz, daha yüksek insanlarız. Siz hayat tarzı, kıyafet ve cismanilik tarafından bize benzeyebilirsiniz ama bu cihetten yaya kalırsınız diye için için övünmek, teselli bulmak yolu.”⁴² cümleleriyle izah etmektedir.

Romanda “derviş” kavramı da Baki'nin dilinden “Derviş eklemek dilenen bir kimse

³⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 12.

⁴⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 64.

⁴¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 108.

⁴² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 342.

değildir; öyle bir kimsedir ki can verir, can bağışlar."⁴³ şeklinde can alıp can bağışlayan olarak tanımlanmaktadır.

Neşide'yi pek cahil ve ümmi gören Baki, onu "*Celeddin Rumî de Şems-i Tebrizî gibi bir irfan ehlinde sonra muhabbetini cahil bir kuyumcuya hasretmişti.*"⁴⁴ diyerek Selahaddin Zerkubî'ye; kendisini de Mevlana'ya benzetmektedir.

Baki sadece mutasavvıf şahsiyetleri değil aynı zamanda Fransız şair ve yazar Alphonse De Lamartine'nin (ö.1869) meşhur *Göl* şiirini tasavvufî tevhid şiirlerinden biri olarak yorumlamakta ya da *Kaybedilmiş Cennet* adlı şiiriyle tanınan İlgiliz şair John Milton'un (ö.1674) şiirlerini de tasavvufî bağlamda değerlendirip bu isimleri de mutasavvıflar arasına sokmaktadır.⁴⁵ Lâkin romanda divan edebiyatımızın temsilcilerinden Nedîm "*Bana şu hâliniz kâfir Nedim'in bir beytini hatırlattı.*"⁴⁶ cümlesiyle "kâfir" olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte Süha Kalenderli'nin elinde içki şişesi ile konuştuğu Baki'nin müridelerinden biri "*Bütün dünyada Ömer Hayyam kulüpleri var, neden memleketimizde bir tek Yunus Emre cemiyeti bulunmasın? Bulunmalıdır. Mademki tekkeler resmen kapalıdır ve kulüplerin açılmasına müsaade vardır, yeni icaplara uyup ananemize devam etmeliyiz, modern tekkeler kurmalıyız.*"⁴⁷ diyerek tasavvuf edebiyatımızın güçlü ismi Yunus Emre'nin adının kapatılan tekkelerin yerine külüplerde kullanılması teklif edilmektedir.

Benzer ifadelerle yazar geleneksel tasavvufî anlayışın yerine modern ve batılı bir mistisizm anlayışını tasavvufî geleneği ters-düz ederek ortaya koymaktadır. Hâl böyleyken tekkeden kovulmaya da şeyhin eteğini öperken lüzumu kadar eğilmemek⁴⁸ sebep olarak gösterilebilmektedir.

6.2. Şilte ve Gülzar Merasimleri

Tasavvuf literatüründe tekke ve zaviyelerde yapılan ibadet, zikir ayin gibi ritüellerin önemli bir yeri vardır. *Kadınlar Tekkesi* romanı tekke ve zaviyelerin kapanmasının öncesine ve sonrasına yansıyan Baki'nin hayatında iki önemli ritüelin olduğunu söyler. Yazar bunları "merasim" adıyla zikretmektedir. Bunlardan en çarpıcı olanı hakkında tafsilatlı bilgiler verilen *Gülzar Merasimi*'dir.

Yazara göre Şeyh Baki, yatağa tasavvuf lisanında kalp sefası, ferahlık, açıklık gibi anlamlara gelen gülzar ismini vermiştir. Yatak merakından dolayı da "*Gülzar Merasimi*" zamanla bu tekkenin tek merasimi olacaktır. Şeyh Baki'nin yatağına

⁴³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 46.

⁴⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 30.

⁴⁵ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 125.

⁴⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 279.

⁴⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 269.

⁴⁸ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 352.

yedi gece sırasıyla ayrı ayrı renklerde yorgan örtülmesi bu merasimin bir özelliğidir. Bu yorganlar da ancak birkaç ay kullanılır ve hangi kişi tarafından hediye edilmişse o kimseler tarafından şeyhin kullandığı kıymetli bir bergüzar olarak evlerine götürülür ve kendi yataklarında kullanılırdı. Şeyhin aynı yorganı bir ay içinde birkaç defadan fazla kullandığı vaki olmazdı. Yatak çarşafı ve yastık yüzleri de aynı usulle yenilenir ve “Vefa”lar tarafından bir yarış halinde değiştirilirdi.

Kadınların kendisine yakınlık derecesi ise değişik isimlerle anılmaktaydı. İlk basamakta “İdris”ler vardı. Bu kimseler henüz başlangıç evresindekilerdi. Daha sonra “âşinâ”lar gelmekteydi. “Vefâ”lar ise en yakınındaki mürideleriydi. Bunlardan ayrı olarak da iki eşi bulunmaktaydı. Gülzar Merasimi iki kısımdı. Cuma akşamları büyük gülzar yapılır sair günler ise yapılan merasim küçük gülzar adıyla anılırdı. Gülzar Merasiminde bütün mürideler ve namzetleri hazır bulunur küçük gülzarda ise sadece “vefa” ismini kazanmışlar huzurunda bulunabilirdi. Bu kimselerin diğer bir adı ise “Allah’ın nimetleri” idi.

Merasimde Şeyh Baki istirahata çekileceği zaman görev sırası kendisine gelen başvefa şeyhin ceketini çıkarıyor, yaka tarafından öpüp teşrifatla diğer vefaya veriyor o da öperek diğer vefaya uzatıyor ve askıya geçirilip dolaba konuyordu. Yelek çıkarılınca başvefa şeyhi nezaketle köşedeki koltuğuna doğru yürütüp oturtuyor ve önünde diz çöküyor; iskarpinlerini çıkarıp vefanın uzattığı deri terlikleri giydiriyor; düğmelerini çözüp pantolonu da çekip çıkartılıyordu. “Yüzde yüz halis ipekten” ütülü beyaz entarisi halka yapılıp saçlarına değdirilmeden başından geçiriliyor ve hanımların desteğiyle koltuğundan kaldırılıp karyolaya götürülüyordu. Yatağın örtüsü toplanıp yorgan yana kıvrılıyor ve başvefa şeyhe usulünce “*Gülzar açıldı. Âşığına diliyor*” dediğinde şeyh yatağa giriyor ve başvefa tarafından üstü örtülüyordu. Bu sırada odadaki diğer vefalar geri geri yürüyerek odadan çıkıyorlardı. Başvefa ise kapısı bu odaya açık olan ufak bir yatak odasında sabaha kadar şeyhi için nöbet tutuyorlardı. Şeyh uyuyunca nöbetçi vefa ışıkları yavaş yavaş kapatıyor ve sadece bir idare lambasını açık bırakıyordu.

Şeyh Baki diğer vefalar gittikten sonra bazen hemen uykuya dalmaz hizmetindeki kadınla yatağında uzanmış vaziyette konuşurdu. Şeyh ile gece yalnız kalan kadınlar birbirlerine bu geceden bahsetmedikleri için gecenin nasıl geçtiği bir sırdı. “*Bîdarî-uyanıklık*” adıyla anılan bu karşılıklı konuşma kendi lisanlarında “*feyz-i ilâhinin zuhuru, tecellis*” manasında kullanılmakta idi.⁴⁹

Şilte Atılma Merasimi ise tekke ve zaviyelerin kapatılmasından önce Kıztaşı şeyhi Baki'nin altına serili şiltelerin hallaç tarafından atıldığı gün yapılan merasim olarak geçer. Bu merasimde hallacın da mürid olmasına dikkat edilirdi. Hallaç harem dairesine sokulur, şiltelerin açılıp pamuklarının meydana çıkarılışı ve atılışı esnasında müritler ve mürideler iş bitinceye kadar ayakta hizmet etmek üzere

⁴⁹ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 9-10.

bir kenara dizilirler ve hürmetle seyrederdiler. Hanımlardan bazıları atılan pamukların tozunu içlerine çekmek için derin derin nefes alırken bazıları da eğilip yerdeki pamuk tozlarını yüzlerine sürer hatta toplayıp evlerine götürürlerdi.⁵⁰

6.3. Hayali Şişeler Tuzağı ve Keramet

Romanda tekke şeyhinin, kadınların karakterlerini güyâ analiz ettiğine dair vurgu *Hayalî Şişeler Tuzağı* adıyla anılmaktadır. Memhure'yi tekkesine bağlamaya çalışan Şeyh Baki "aklınıza sakın keramet, telepati, gaybı bilmek, cinler ve perilerle temasta bulunmak gibi softa, büyücü ve yarı sapık insanların ortaya attıkları masalları getirmeyiniz. Size bu işin sırrını vereceğim... Benim bir laboratuvarım vardır ve camekânında tam elli küçük şişe dizilidir."⁵¹ diyerek bundan sebep Memhure'nin yerine konuşabileceğini iddia edecektir. Çünkü "Hayal şişelerimden her biri ayrı bir insan tipinin karakterlerini saklar, yani içinde onlardan birinin karakter formülünü bulabilirsiniz. Tecrübelerim gösterdi ki insan denilen ve Alexis Carrel tarafından meçhul telakki edilen mahlûk nihayet elli tipe ayrılmış ve karakter hududları çizilmiş bir malûmdur."⁵² diyerek Memhure'nin bu şişelerden otuz yedincisine saklı formüle uyan insan tipinin dışından olduğunu söyleyecek sonra da hakkında tahkikat yaptığı kadının özelliklerini söyleyerek işi bitirecektir. Nihai olarak Memhure hakkında verdiği karar ise "Usul-i aşere"ye riayet şartıyla otuz yedinci numaraya kadar düzelmeye istidatlı başka hiçbir tip yoktur. "Etvar-ı seb'a" hususunda da güçlük çekmezsiniz..."⁵³ şeklindedir.

Baki'nin elli küçük şişe ile insan tiplerini tanımlaması gibi romanda her bir kadın karakter yazar tarafından farklı bir tipte resmedilmiştir. Hatta "...bir "deli Katina" vardı; çok hoş, iri yarı, Fergün gibi büyük elli ve büyük ayaklı bir kız. Hazret kendisini ona tokatlatır, ayrıca vücudunu çiğnetirdi de!"⁵⁴ ifadeleri Baki'nin bu uğurda her tipolojiden kadını tekkesinin müdavimi yaptığının bir örneğidir.

Kurduğu tuzaklarda oynadığı oyunlarda karşı tarafa keramet gösterdiğini söyleyen ana karakter Baki aslında sıklıkla yalan söyleyen bir şahıstır. Öyle ki "Hangi sokaktaki hangi apartmandan gireceğinizi de şu anda görüyormuş gibi biliyorum."⁵⁵ benzeri cümleleri kurmaktan geri kalmaz.

Diğer mürideleriyle Neşide'ye oynadığı oyunda da bunu göstermiştir. Bir yerlere saklanıp gaib olmuş imajı çizmiş, hatta gizlice görüştüğü Neşide'nin davranış-

⁵⁰ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 148.

⁵¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 86.

⁵² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 87. Alexis Carrel, (1873-1944) ünlü Fransız cerrah ve fizyologdur. 1912 yılında Nobel Ödülü kazanmıştır. Baki'nin işaret ettiği kitap 1935 baskılı "L'homme cet inconnu" ismindedir. Türkçeye "İnsan Denen Meçhul" adıyla çevrilmiştir. Bk. Azexis Carrel, *İnsan Denen Meçhul*, Çev. Ömer Durmaz, İstanbul: Hayat Yayınları, 2016.

⁵³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 89.

⁵⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 278.

⁵⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 82.

larının ne olduğunu ona söyleyerek güya gitmediği yerde olan bitenin ne olduğunu bildiğini göstermiştir. Romanda bu ve buna benzer pek çok oyun göze çarpmaktadır. Örneğin kendisine bir oyun oynandığını düşünen Neşide, Baki'ye sihirbazlığa inanıp inanmadığını sorar. Baki'nin cevabı geleneksel mucize ve keramet kavramlarıyla örtüşen şekilde *"Allah sevgisiyle dolu bir gönül her imkâna sahiptir. Mucize de yapar, keramet de gösterir. Asıl sihirbaz odur; dilerse şimdi, bir lahza Bağdad'a gider, gelir; hem de gözümüzün önünden ayrılmadığını sandığımız halde! Tur'a ve Mirac'a çıkmış, uruç nedir? Allahı sevenlerin ve Allah tarafından sevilenler içi[n] tabii işlerdendir."*⁵⁶ ifadeleriyle ele alınmakta ve kendisini Hz. Musa ve Hz. Peygamber ile bir tutmaktadır.

Neşide bu cevabı beğenmez ve onu sokakta bizzat gördüğünü söyler. Baki önce benzetmişsin der; Neşide devam edince bu defa rüya gördüğünü söyleyerek zaten bildiği şeyi tabir etmek ister. Neşide ısrarına devam edince bu defa da sıcak dokunmuş diyerek keramet gösterdiğini ima eder. Konuşmaya dâhil olan ve olan bitenin bir tuzak olduğunun farkında olan diğer mürideler ise mevzunun rüya olduğunu ve rüyasını Baki'ye anlatmasını isterler. Nasıl bir bağlanmışlık ve itaat duygusu ise tuzağın bir parçası olmalarına rağmen *"Söyle kızım! Beyefendiden gizli nemiz var, bizim? Söylemesen zaten bilir, Emrine itaat et"*⁵⁷ cümlesini kurmaktan sakınmayacaklardır.

Ancak bu vakanın gerçekleşmesi sırasında Baki, Neşide'ye eve nasıl girdiğini anlatırken *"Keramet satmaya lüzum yok; sana karşı lüzum duymuyorum. Seni nasıl aldatabilirim ki; ben zaten senden ibaretim, senin gölgenim. Zira benim yaratıcım sensin! –Öyle şeyler söylemeyiniz... günaha giriyorsunuz... -Günaha girdimse affedecek de sensin, cezayı verecek de! Affın kadar ceza da bir nimettir. Öldürecek de sensin, diriltecek de!"*⁵⁸ dediğini hesaba katacak olursak zaten kerametinin yalan olduğu ortaya çıkmaktadır.

Baki'ye kimin türbe yaptıracığını tartışan kadınlar *"doğrusunu isterseniz Baki Bey'e türbe yaptırmak vazifesi Neşide'ye düşer.... Serveti hepimizinkinden daha müsait. Ayrıca bu serveti bir bakıma şeyhe borçlu eğer şeyhin kerametine inanmak icap ederse misal meydanda. En beğendiğine bir define kazandırdı! Cemal ve Kemali seyrettiği aynayı pırlanta işlemeli altın bir çerçeveye geçirdi."*⁵⁹ diyerek şeyhin kerametine vurgu yapmaktadırlar.

Şeyh Baki de Neşide'nin uyuduğu bir vakitte yanındaki Bersad hanımla konuşurken ona *"Zannettiğiniz gibi meclisimizde bulunmuyor. Uykudadır. Lakin beni işittiğine eminim. O kadarlığı elimizdedir, sizin bildiğiniz tabiri kullanayım: Yed-i kudretimizdedir. Lemyezel'in inayetiyle küçük hanım "basiret" haline geçti;*

⁵⁶ Karay, Kadınlar Tekkesi, 103.

⁵⁷ Karay, Kadınlar Tekkesi, 104.

⁵⁸ Karay, Kadınlar Tekkesi, 94.

⁵⁹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 478.

hakikatın ve bâtinî işlerin idrâkine vasıta olan kalbe nûr inmeye başladı.”⁶⁰ diyerek hem kendi keramatine hem de Neşide’de olduğunu varsaydığı keramete vurgu yapmaktadır.

Baki, Neşide’yle kararlaştırdıkları üzere Eyüp Sultan Cami avlusunda ikinci namazı sonrası görüşmüş ve bu görüşmenin ardından orada vefat etmiştir. Baki mekana ikinci ezanı okunmadan önce gelmiştir. Ne var ki ne orada ikinci namazını kılmış ne de Eyüp Sultan türbesinin hacet penceresi önünde dua etmiştir. Gölge bir yerde beklemiştir. Ancak ölümü, kendilerine yardım ettiği kimseler ve halkın üzerinde kerametle ilişkilendirilerek aktarılmaktadır. Böylelikle yazar aslında din ile bütünleştirilen kimselerin gerçekte öyle olmadıklarını “Allahın sevgili kulu imiş. Böyle ölüm cümleye müyesser! diyenler çoktu. Hele mahallesinin fukarası adeta yas tuttu ve ancak öyle, tam bir din ehline yakışır surette Eyüp Camiinde namazı kılıp Eba Ansari türbesinde duasını bitirdikten sonra vefatını keramatine atfederek teselli buldu.”⁶¹ diyerek bir genelleme yapmaktadır.

6.4. Din-Şehvet İlişkisi

Kadınlar Tekkesi’nde din ile şehvet arasında sürekli bir bağ kurulmaktadır. Bu hususta Baki, kendi ilahi aşk düşüncesini şüpheye mahal vermemek için mistik bir yolla “Alelade faniler için bizim aşkımızın şehvî aşktan ayırd edilesi güçtür; dar, basit, dipsiz ve ufksuz havsalalara sığmayan bir sırdır bu! ... sevgilimizin güzelliğini seyrederken önünde diz çöküp cezbeye tutulmamız süflî bir ihtirastan değil, Cemal’in sevgilimiz suretinde zahir olmasıdır.”⁶² cümleleriyle izah etmektedir.

Yazarın Baki’nin dilinden söylediği ve tanımladığı şey Allah’a hamdin dinî erotizm hâlinde olabileceği yönündedir. Neşide’deki “*bu güzelliğin yaratıcısına bütün coşkunuyla hamdü sena etmek zikre başlamak, esma çekmek, secdeye kapanmak ihtiyacı da duyuyordu. Muhakkak ki basit cinsten değil, ruh hekimlerinin anlatmaya çalıştıkları dinî bir erotizm halinde idi.*”⁶³ cümleleri ile bunu ifade etmektedir.

Baki’nin bakışlarından rahatsız olan Neşide’ye Baki’nin “*Bırak, bakayım Neşide!... Allahın kudret ve azametini sende seyrediyorum; ruhum seni seyrede ede temizleniyor, safa buluyor; mâsivadan el çektiğimi sana bakarken anlıyorum. İlahi feyiz ve işaret sensin. Senin kulun, kölenim, ben! Senin mi? Hayır! Ben sende tecelli eden varlığın esiriyim.*”⁶⁴ şeklinde verdiği cevap dinî kisve altında şehvetin

⁶⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 129.

⁶¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 493.

⁶² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 24.

⁶³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 53.

⁶⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 53. Romanda “sende seyrediyorum” ifadesi “secde seyrediyorum”

yansıması olarak göze çarpmaktadır.

Görülmektedir ki Baki karakteri şehvet burhanına kapılmış; *"cinsî arzu ile estetik zevkin karıştığı bir neden ilahi bir keyfe, sonra da bahname ruhlu bir hırsa kapılıyor, bir an ve bir bakış içinde dört heyecanı da bir duyuyordu."*⁶⁵

Yazar göre *"Von Kraff-Ebing'in anlattığı gibi din cezbesi aşk cezbesinin yakın akrabasıdır; mukabelesiz kalmış talihsiz aşklar çok defa tesellisini, tavizini dindarlıkta bulur. Yine bu zata göre sapıklarda din ve erotizma gayet karakteristik şekilde birbirine karışır, din gibi aşkın da bazı mistik hususiyetleri vardır. İşte mistik ve erotik iki cins heyecanını bir iman teşkil ederek birbirine karıştırmasının sebebi budur."*⁶⁶ Baki, din ile şehvet duygusunu bu şekilde meczetmiştir. Devamında ise A. Forel'den örnek vererek *"Hezeyanlarını dini ve tasavvufi heyecanlarla birleşen ve bilhassa tasavvuf yoluyla etrafındaki normal insanlar üzerinde bile derin tesirler husule getiren sapıkları her ruh hekimi tanır. Bu hastaları o derece inandırıcı yapan şey bizzat kendi kendilerine inanmalarıdır."*⁶⁷ diyerek bütün bir tasavvufi anlayışı zan altında bırakmaktadır.

Romanda tasavvuf edebiyatımızda nezaketli bir konu olup anlaşılabilmesi yorumlanmasına bağlı olan edebî türlerden devriyelere ve şâhiyelere de göndermeler vardır. Baki de şâhiye geleneğine benzer *"Firavun da ben'im, Musa da; Musa'nın çıktığı dağdaki de! Meryem benden gebe kaldı; beni doğurdu, ana da benim, oğul da, baba da! Miracda kendimle karşılaştım, yine kendimle konuştum! Ey âşik! Kendine gel, sevdiğin yine kendinsin."*⁶⁸ sözlerini kullanarak kadınlardan istifade etmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte aynı satırlarda aydın sınıftan Doktor Şükrü Şakir karakterine söylenen *"Onlar arasında bir ulûhiyet krizine tutulurlar, hâşâ sümme hâşâ, Allahlık tasarlalar. Neler söylemezler ki? Rûmuzla konuşurlar... uluorta "Allah benim!" deyip çıkarlar"*⁶⁹ cümleleri Hallac-ı Mansur'un "Ene'l-Hakk" ifadesine yapılan bir atıf ve Hallac-ı Mansur'un da kadınları etkilemeye çalıştığına dair üstü kapalı bir gönderme içermektedir.

Süha Kalenderli karakterine söylenen *"Aşk meyli ile din meyli birbirinin yakın akrabasıdır. Aşkta umduğunu bulamayan, yahut bahtsızlığa uğrayan, yahut da hırsını yenemeyen insan, bilhassa kadın teselliyi, tavizi, tatmini ekseriya dinde arar; şiir ve esrar tarafı kuvvetli olan mistisizmi tercih eder. Hepsinin esası şehvettir. İptidai kavimlerde dinin bir zulüm şeklini alması, ayinlerde kan dökülmesi de bu sebeptendir; iki meylin birbirine karışmasıdır... Şehir dışında veya mabette bir yabancıya ufak bir para mukabili kendisini teslim etmeyen kız*

şeklinde yazılmıştır.

⁶⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 55.

⁶⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 332.

⁶⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 332-333.

⁶⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 63.

⁶⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 63.

günahkar sayılırdı. Bizler onların evlâdlarıyız... bahis uzun ve ağır, hatta yeni din ve ahlak telakkilerimize göre çirkindir.”⁷⁰ cümleleri yazarın hem kadınların dini eğilimlerine bir önyargıdır hem de cumhuriyet toplumunun atası sayılan Osmanlı kadınına karşı genel bir hakaret içermektedir. Süha Kalenderli karakteri bununla da kalmayarak “Direklerarası çayhanelerinde oturup caddeden geçen çarşafly kadınları seyrederken duyduğu feryat ettirici şehvet açlığıyla...”⁷¹ ifadeleri ile tesettürü şehvet ile ilişkilendirecektir.

Yazar’a göre kadınlar aynı zamanda aciz varlıklardır. Bundan dolayı da Baki gibi karakterlerin tuzağına düşerler. Süha Kalenderli diliyle bu konu “...kadın bir yaşa gelince aşkın yerini tutacak taviz arar, öyle bir taviz ki onunla övünebilsin, bir fevkaladeliği bulunsun. İşte mistik ve dini mahiyetteki şeyler bu tavizlerin başında gelir; her yerde böyledir: Hıristiyanlarda papazlara, vaizlere, bizde şeyhlere, dervişlere, Bektaşî babalarına kadınlar dayanamazlar. Şairlere, aktörlere, tenorlara karşı da öyle olurlarmış, derler. Olur, lakin mistisizm daha esrarlı ve hayal kurmaya daha müsaittir, ufku geniştir. Kadınları, malûm ya, bilhassa entelektüel üstünlükler tesir altında bırakır. Az çok tahsil görmüş olanlarında ise fikir ve fazilet eserleri adeta cinsî zevke benzeyen bir heyecan hasıl eder. Sonra dini denilen bir erotizma vardır ki şakaya gelmez. Kadın manastırlarını dolduran budur; hatta Jeanne Darc’ı milli kahraman ve azize yapan da!”⁷² cümleleriyle dile getirilerek dinin ve sanatkârların kadın üzerindeki etkisi kadınların acizliğinin yansıması olarak gösterilir.

Ancak onsekiz ondokuz yaşındaki Neşide, “Böyle şeyhlikten, evliyalıktan, karmakarışık divanece lakırdılardan anlamıyorum; öyle şeylere inanmıyorum. Siz ne yaparsanız yapınız, sivri sakala kul köle olunuz, kapısının eşliğini aşındırınız, karışmam.... Üstüme fazla varırsanız anamın yanına giderim... İrfan’a da anlattım; biz hoca ailesiyiz; koyu Müslümanız. Allahı babamızdan öğrendiğimiz gibi biliriz, severiz; üst tarafına aklımız ermez. Baki Bey’e o kart, alagranga hanımlar yetmiyor mu?... kocamdan soğumaya başladım... beni o herifin odasına sokmaktan utanmıyor mu?”⁷³ diyerek tepkisini ortaya koyar. Ancak zaman ilerledikçe kadınların cahilliğini çok iyi kullanan Baki, telkin ve vaazlarıyla herkesi etkilemektedir. Nitekim “Neşide birkaç defa Göztepe camiine gitmiş, hem de eski âyân reisi meşhur hoca Mustafa Asım Efendi’den bile vaaz dinlemişti. Beyefendinininkini daha tesirli buldu.”⁷⁴ Kendi kendine “belki de aslı böyledir, hakikaten dini bütün bir müslümandır. Küçücük aklım yetmiyor diye adamcağızı kötülemez doğru değildir. Şu meclistikeler benden üstün kimseler... elbette bir bildikleri var ki ona bağlanmışlar.”⁷⁵ diyecek

⁷⁰ Karay, Kadınlar Tekkesi, 157

⁷¹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 272.

⁷² Karay, Kadınlar Tekkesi, 69.

⁷³ Karay, Kadınlar Tekkesi, 48.

⁷⁴ Karay, Kadınlar Tekkesi, 62.

⁷⁵ Karay, Kadınlar Tekkesi, 62.

konuma gelmiştir.

Kıskançlığından dolayı Bakî'den ayrı olan ama onu unutamayan Fergün Hanım Neşide'nin Bakî'yi unutamayacağını şu cümlelerle özetliyor: “*Bırakıp kaçması da bir delil teşkil etmez; zira ben de öyle yapmıştım. Bakî'yi tanıdıktan sonra unutmak hiçbir kadının elinde değildir... Hangi yaşta, hangi seviyede, hanım veya hizmetçi, mürid veya münkir, kim olursa olsun!*”⁷⁶

Neşide'nin Bakî'ye ilk zamanlarda “*O hanımlardan biri görse ne der? Artık inanır mı? Yoksa onlara da mı aynı şeyi yaptınız?*”⁷⁷ şeklinde çıktığı esnada Bakî'nin verdiği “*onlar iplerini elimde tuttuğum süslü kuklalardır. Benim iplerim ise senin elinde; beni sen oynatıyorsun. Senin tazeliğin, turfanda güzelliğin, sıcak kadın, körpe etin, bütün bunlar, bu cismanilik...işte ulu, gerçek kuvvet bunlardır, tek kuvvet bu! Üst tarafı, lâf, süs, oyun, safsata, yokluk. Var olan sensin!*”⁷⁸ cevabı kadınların Bakî'ye karşı olan zaafını ortaya koymaktadır.

Yazar burada Neşide'nin söylediği “*Dinsiz, imansız, ahlaksız insanlar içine düştüm. Hepsi deli ve hepsi de beni kendilerine benzetmek için elbirliği yapmışlar! Farkında olmadan, manyetizmalı gibi, Şeyh'in odasına gidecek hale getirdiler beni! Büyü, tılsım, sihirbazlık her şey var bunlarda!*”⁷⁹ ve “*Çoktandır bana tanıdığım Allahı unutturdular; karşıma bilmediğim bir Allah çıkardılar; yalnız Şeyh Bakî'ye güzel kadın yetiştiren, aşk keyfi veren bir Allah! Zındık, bunlar!*”⁸⁰ ifadeleriyle bu durumu eleştirerek sahte şeyhlerin ve tarikatların kadınları nasıl kullandığına dair yargısını Neşide'nin diliyle ortaya koymaktadır.

Yazarın *Kadınlar Tekkesi* mensuplarının içinde buldukları bu halet-i ruhiyeye dair “*Sadece mürşitler arasında değil, daha ziyade müritler kalabalığı içinde de soysuzlaşan şehvet duygularının dini sandıkları şekle bürünerek ahlak kaidelerine uymayan birtakım feragatlere, fedakârlıklara seve seve kapılmış akıl hastaları vardır.*”⁸¹ kabilinden cümleleri din-şehvet ilişkisi bağlamında ortaya konulan manzarayı eleştiren cümleleridir.

Din-şehvet ilişkisinin bazı bölümlerde tecelli-şehvet ilişkisine dönüştüğü görülür. Bakî, Hakka ulaşmak için “*Allahtan gayri ne varsa, hepsinden, kendi vücudumuzdan bile vazgeçmemizin ruhanî feyzini'n tadılması gerekir; “Bilhassa şehvetten ve şehvet verici lezzetlerden nefsi siyanet şarttır... dünyevî hazlardan helas olmayan kalble Kibriya'nın tecellisi beklenemez*”⁸² demektedir. Bakî ile Nevsal arasında geçen “*Gündüz anlatamaz mısınız? İlle gece olması mı lazım;*

⁷⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 343.

⁷⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 95.

⁷⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 95.

⁷⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 184.

⁸⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 185.

⁸¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 58.

⁸² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 49.

*geceyi sevmem, ben! –Sus! Asıl günaha sen girdin, şimdi! Zira “tecelli” geceye mahsustur; miraç, mevlit, kadir geceleyn olmadı mı? Hem sen bir hilal’sin Nevsal... Sana gecelerin karanlığı içinde parlamak yaraşır; karanlıklar sana aynı olur.”*⁸³ diyalogu toplumumuzda değerli sayılan kandil geceleri ile kendi şehvî ihtiyaçları arasınca tecelli kavramıyla kurduğu bir ilişkilendirmedi.

Tecelli ayrıca Baki’nin müridelerine yaptığı vaazında *“Ben vecib-ül- vücudun gökte yaşadığına inanan kuru iman ehli miyim? Nereye baksam Allahı gören ve feyzini her mahlûkta sezip onları muhtelif tecelliyatı olarak kabul eden bir suffiyim. Hatta şu itikattayım ki Allah kâinattan ve kainat da Allah’tan başka bir şey olmadığı gibi kadın bu imanı erkeğe telkin eden başlıca anasırdan biridir. Erkek de kadın için!”*⁸⁴ şeklinde yine kadın-erkek ilişkisi içinde geçmektedir.

Romanda din-şehvet ilişkisinin vücut bulması için arkasına sığınılan kavram aşktır. Baki müridelerine kendini *“Aşk Peygamberi”* diye tanıtmaktadır. Bu yolda da rumuzla imzalı ve eski harflerle basılı bir eseri vardır. Neşide’ye aşk vaazı yaparken de *“Murat edileni bize ancak aşk peygamberi öğretebilir.”*⁸⁵ diyerek kendisini aşk peygamberi olarak göstermektedir.

Baki’nin ahiret inancı da aşk üzerinedir. *“Benim hesap vermekten pervam yoktur; hatta yarın mahşerde bile korkmayacağım.... Aşkımı elimle tutup hâkimin önüne koyarım ve derim ki: “Hesabını bundan sorunuz!” Ben ne yaptımsa hep aşk ile, aşk uğruna maşukum için yaptım. O maşuk ki beni kendinden yarattı ve kendini bende yaşatıyor.”*⁸⁶ Bütün yaptıklarını aşk ile tanımlar ve kadınları kendine çekmek için aşkın ilahi aşk vasfını kullanır. Neşide’yi kendisine inandırmak için *“Benim gözlerimle kendini görebilsen şu yaptıklarımı az bulursun. Kapan ayaklarım, dersin, tapın bana! Bana tapınmakla putperest olmazsın, suç işlemezsin. Bilâkis Kibriya’yı hoşnut edersin. Zira ben onun nurundan kopmuş bir zerreyim”*⁸⁷ cümleleri bu kabildendir. *“Nur-ı Muhammedî”*⁸⁸ ilkesini de *“aşkta sevgilinin sureti sevenin suretidir. Zat da, sıfat da biziz.”*⁸⁹ ve *“Gönlüm iki cihanın ikisi ve kâinata nur salan kaynağın ta kendisidir.”*⁹⁰ gibi cümlelerle kendi gönlündeki aşka bağlamaktadır.

Romandaki mürid ve mürideler Neşide’yi Baki’nin emrine sokmak için büyük çaba sarfetmektedirler. Melal’e göre *“Neşide insanı yedi kat göğe çıkartacak ilahi bir kanat! Seyrine doyulmuyor, bakarken Allahın elçisi Cibril’i düşündürüyor.”*⁹¹

⁸³ Karay, Kadınlar Tekkesi, 312.

⁸⁴ Karay, Kadınlar Tekkesi, 329.

⁸⁵ Karay, Kadınlar Tekkesi, 111.

⁸⁶ Karay, Kadınlar Tekkesi, 328.

⁸⁷ Karay, Kadınlar Tekkesi, 96.

⁸⁸ Bk, Mehmet Demirci. “Nûr-ı Muhammedî”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1 (1983), 239-258.

⁸⁹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 78-79.

⁹⁰ Karay, Kadınlar Tekkesi, 91.

⁹¹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 43.

nevinden bir güzelliiktir. Fakat Neşide, Baki'ye yüz vermeyince mürideler tarafından kurulacak cümle ise *"Neşide Hanım serkeş çıktı; Hak'dan gaflet ediyor"*⁹² şeklinde olacaktır. Baki'nin bu serkeşliği yorumlayışı ise farklıdır: *"Serkeş de olsa Hüda'nın makbülüdür.... Hüda derken neredeyse kendini işaret edecekti. Azametle ilave etti: - Kün diyen de bizim, "feyekûn" da!"*⁹³

6.5. Kadınlar Tekkesi'nde En Büyük Günah: Kıskaçlık

Karay'ın ana karakteri Baki, kadınlar arasındaki rahatının bozulmaması için kıskaçlığı her fırsatta kötölemektedir. Bu uğurda Osmanlı'yı hayvanlıkla ve barbarlıkla itham etmekten de geri kalmaz: *"Hayvan ve barbar ecdadımızın mirası olan bu iptidai hırs, akıl ve ruh selametini tehlikeye sokar. Asıl mühimi kıskaçlığın ne kadar hafif olursa olsun aşkı zehirlemesidir. Hatta cinsi istahlardan ibaret küçük, dünyevi aşkların değil, yüksek mahiyetteki gerçek aşkın da düşmanıdır; bizleri ilahi zevkin şahikasına çıkmaktan alkoyar. İrademizi kullanarak ondan uzaklaştığımız nisbette "inayet"e yaklaşır ve nihayet "hak-kel-yakin"e erişiriz. Kıskaçlık ulvî aşkla hiç bağdaşamaz; süflisinin, yani cinsî şehvetin içirkin alametlerindedir."*⁹⁴ Nitekim, *"Baki en büyük telkin kudretini kadınların birbirlerini kıskanmamaları mevzuunda göstermeye muvaffak olmuştu."*⁹⁵

Baki, kadınların kendisine karşı birbirlerini kıskanmaması konusunda Hz. Peygamber'in *"Hasetten sakının. Çünkü ateşin odunu yakıp tükettiği gibi haset de iyi amelleri yakar, bitirir."*⁹⁶ hadisini *"kıskaçlık alevin kömürü yutuşu gibi fazileti yutar."*⁹⁷ ifadeleriyle kendine delil olarak öne kullanır.

Baki kendisini aşk ile *"vazifelendirilmiş bir mürsil"*⁹⁸ olarak görmektedir. Aşka giden yol ise vücuttan değil ruhtan geçmektedir. Bu sebeple de kıskaçlık Baki'nin tarikatinde hoş karşılanmaz. İrfan, eşi Neşide'nin Baki ile bir odada yalnız kalmasından ya da bir yatakta beraber yatmasından bir mahzur görmediğini ifade ettikten sonra eşine *"yalnız şunu bil ki şeyh efendi Hak âşığıdır ve aradığı Allahın cemalidir; bizler gibi suflî hislerden uzaktır. O, sende seni değil, Rab'in şulesini görüyor"*⁹⁹ diyerek Allahın cemalinin Neşide'de tecelli ettiğine vurgu

⁹² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 43.

⁹³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 56.

⁹⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 38.

⁹⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 15.

⁹⁶ Bk. Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvud, *es-Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.), "Edeb", 44; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. M. Fuâd Abdülbâkî (b.y.: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1395/1975), "Zühd", 22.

⁹⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 44.

⁹⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 134-135.

⁹⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 45.

yapmaktadır. Şeyh Bakî'ye göre "Allahı ve kudretini, Meryem'i ve Ruh-ül-Kudüs'ü düşündüren" Neşide "Mikel Anj'ın tablolarını hatırlatan güzelliklerden"dir. Bakî bu güzelliği "Hak'kı keşif ve cemel-i mutlak'ı müşahade için lüzumlu olan vecd ve cezbeyi –ki Garp mutasavvıfarı ona "extase" derler- yani benliğin mahv ve insanın bir an için Allah'ta müstehlik olmasını Neşide'deki güzellik kolaylaştır"¹⁰⁰ şeklinde tanımlamaktadır. Hatta Neşide'yi "sen benim halifem ve halefîm olmaya layıksın...Kibriya seni hakikaten kendi ve manevi hüsnünden kemal bulmuş bir numune olarak dünyaya ihsan buyurmuş"¹⁰¹ diyerek ikna etmek için her türlü yolu deneyecektir. Neşide'nin eşi İrfan da "karsınının Bakî'ye odalık etmesini, sevabı büyük bir vazife sayıyor, fedakârlığa katlanma imanının şartı olarak kabul ediyor ve bunun zevkinde zevklerin âdîsini değil, dinî mahiyetteki yükseğini, hatta nefsinde eza etmenin şirini buluyordu."¹⁰²

Yazarın kıskançlık konusundaki genellemesi ise Süha karakteri üzerinden "Tekkelerde kıskançlık en büyük günahdır; azimli olacak, her şeye göz yumacak, emir dışına çıkmayacaktır. Bir vaka bile olduysa şekli başkadır, mahiyeti uzaktan, tahminle kestirilemez."¹⁰³ şeklinde yapılmaktadır.

6.6. Mahrem-Namahrem İlişkileri

Kapalı bir ortamda mahremi olmayan kadınla birlikte bulunmak şöyle dursun Bakî, çoğu zaman tasavvuf kisvesi altında kadınları alınlarından, ellerinden, saçlarından öpebilmekte, sırtlarını sıvazlayabilmektedir. Dahası bitmek bilmeyen bakışlarıyla kadınları etkisi altına almakta, zaman zaman da dizine oturabilmektedir. Kadınlar buna müsaade göstermekte bir beis görmezler. Bununla birlikte örneğin Neşide'nin kocası İrfan da eşinin şeyhe odalık etmesinde sakınca görmez. Lebriz örneği üzerinden onu yüreklendirmek için "Hazretin hizmetinde bulunmak şerefini kazanmak istiyor. Ona ne kadar yakınlık hâsıl ederse o derece feyiz alır. Hem bunda ne fenalık var? Farzet ki hastabakıcısın; hastanın bitişiğindeki odada kaldığın için seni ayıplarlar mı?" diyecektir. Neşide'nin bunu kavramaması üzerine de "aklın hep fena tarafa kaçıyor. Hanım efendi olsun, taze kızlar olsun, Hazret kimseye anladığın gözle bakmaz. Kafan bunları bir türlü almıyor, hep kötüye yoruyorsun"¹⁰⁴ demektedir.

Öyle ki Neşide kocasını kıskandırmak ve belki utanır da beni bu adamdan kurtarır, mutlu mesut yaşarız düşüncesiyle süslenip boyanıp Bakî'nin konağına doğru yola çıktığında ablası Samiye Hanım aklından Neşide'nin kendisini Bakî'ye sunacağını düşünerek bundan zevk duyacak bir hayâsızlığın içine girer. Kocasını

¹⁰⁰ Karay, Kadınlar Tekkesi, 42

¹⁰¹ Karay, Kadınlar Tekkesi, 151.

¹⁰² Karay, Kadınlar Tekkesi, 108.

¹⁰³ Karay, Kadınlar Tekkesi, 198.

¹⁰⁴ Karay, Kadınlar Tekkesi, 105.

İrfan, ailesinden Fitnat hanım ve Samiye hanım da bundan rahatsızlık duymayarak bunun olması gereken ve aileyi Allah'a daha çok yaklaştıran bir mefhum olduğunda hemfikirdirler.

Baki'nin, Neşide'yi koluna takıp cadde cadde gezmek niyetine karşı çıkan Neşide'ye "*Burada, elin tenha korusunda baş başa oturmamız mahzurlu değil de herkesin içine çıkmamız mı doğru olmuyor.*"¹⁰⁵ şeklinde verdiği cevap onun telkin gücünü gösterir niteliktedir.

Baki, Neşide ile son kez görüşmek arzusunu dile getirirken "*bunun bir günah olduğunu zannetmiyorum. Eğer günah ise dünya üzerinde işleyeceğim son günahdır. Rabbim layık görürse onu da af buyurur.*"¹⁰⁶ şeklinde bir cümle kurar. Süha'nın kurduğu cümle ise bir gıpta cümlesidir: "*Bu aşk sayesinde benliği yıkandı, nur kesildi. Hakikaten kendisini Allahına affettirecek; masum doğdu, masum ölecek. Gıpta ediyorum.*"¹⁰⁷

Neşide ve ablası Hediye'den bahseden Baki'nin müridelerinin kurduğu "*Şimdilik nişanlısına İngiliz markalı bir araba hediye etmiş. İçinde görmüşler, ablası başörtüsüyle yanına biniyormuş. Fakat Neşide çok şık giyiniyor, otomobile yaraşıyormuş*"¹⁰⁸ cümlesi başörtülü bir kadına bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.

Aynı başörtüsü vurgusu başka bir yerde yine Hediye hanım için ısrarla tekrar edilmektedir: "*...kocasının ölümünden sonra dünyaya küsmüş, giyimi kuşamı bırakmış, başörtülü ve yeldirmeli bir kadın kılığına girmişti. Şimdi kız kardeşinin yanında o kıyafetle emektar bir hizmetçi yahut fakir bir komşu gibi duruyordu.*"¹⁰⁹

Memhure'nin Şeyh Baki'nin konağında geç vakitlere kadar kalması üzerine ağabeyi Emced, Doktor Şükrü Şakir'e "*Gündüzleri gittiği yetmiyormuş gibi, bazen orada, herifin evinde gece yarılarında kadar, hatta daha geç sanki balo, dans varmış gibi kalıyor*"¹¹⁰ diyerek dert yanmaktadır. Yazar burada bir kadının mahremi olmadan bir adamın evinde geç vakte kadar kalmasını eleştirirken geç vakte kadar dans ve baloda bulunmayı doğru bir davranış gibi sunmaktadır. Hatta yazar, evli kadın sokağa yalnız başına çıkabilirken evli olmayan kadının sokağa çıkamayacak olduğu yargısında bulunmaktadır.¹¹¹

Yazar tarafından gerçek bir din adamı olarak öne çıkartılan ve şeyh kelimesiyle değil Bey kelimesi ile sıfatlandırılan Fikri Can Bey'e gönül vermiş Ayetullah Bey'e

¹⁰⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 181.

¹⁰⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 455.

¹⁰⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 455.

¹⁰⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 318.

¹⁰⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 300.

¹¹⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 64.

¹¹¹ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 106.

“Bakalım, hakiki kemalet sahibi bir zatla, bir düzenbaz arasındaki şu mübarezede [mücadelede] hangi taraf galip çıkacak?”¹¹² sözünü söyleyerek sahte din adamlarına karşı gerçek din adamlarını öne çıkartışı Fikri Can Bey’in kendisini ziyarete gelen Neşide’ye el öptürmesi ile yerle yeksan olmuş durumdadır: “Genç kadın sıkılmak üzere yarı alafranga uzatılan eli azıcık kendine çekip yukarı kaldırarak öptü ve başına götürdü.”¹¹³ Hatta başkalarının görmesinden rahatsız olur diye kendi odasına geçmelerini de aynı kısımda teklif ettiğini yazması mahremlik konusunda gerçek din adamı için kabul görmez bir örnektir. Baki ise Fikri Can Bey hakkında “Hüda’yı doğrudan doğruya, vasitasız tanımış vecd halinde bir ârif-i billahıdır! Ruhunu hisler âleminden sıyırmayı muvaffak olduğu için artık fikirler âlemini seyrediyor.”¹¹⁴ fikrindedir.

6.7.Ehl-i Sünnet Eleştirisi ve Sabit Fikir Din Anlayışı

Yazar, Lebriz Hanım’ı tanıtırken kullandığı ifâdelerle sünnî inanca bazı göndermeler yapmaktadır. Öncelikle sünnî imanın karşısına aileden gelen Bektaşîliği koymakta daha sonra da genç neslin Bektaşîliği olumsuzlayarak yerine getirmeye çalıştığı şeyin Avrupaî bir yaklaşımla mistisizm olduğunu dile getirmektedir. Böyle bir mistisizm ise yazara göre elbette sağcı ve solcu kargaşadan uzak ve tehlikesiz bir yoldur:

“Babası, anası ve cedleri de kuru buldukları Sünnî imanından haz etmeyerek tarikatta teselli bulmuş insanlardı. Kızları şimdi onlarınki gibi kulaktan dolma; zamanla kıymetten ve rağbetten düşmüş, tefessüh değilse de tereddidi etmiş bir tasavvuf yerine modernleştirilmiş daha bilgili mürşitlere malik, artık Avrupalı tabiriyle ‘mistisizm’ adını alan bir felsefe mektebini tercih etmişti... Ben Bektaşiyim, demeyi yakışsız ve geri bulabilirdi ama, “Bir mistiğim”, demekle üniversiteli arkadaşlarına karşı üstünlük göstermiş olurdu. Bu, memleketin iç siyaseti bakımında herhalde aşırı sağcı ve solcu teşkilata bağlanmaktan daha rahat, daha belasızdı.”¹¹⁵

Lebriz’e söylenen bununla sınırlı kalmayacaktır. Onun diliyle ifade bulan mistisizm, mutasavvıf şahsiyetlerimizden Yunus Emre’ye atılan bir iftira ve onunla bazı yabancı sanatkârların bir tutulması ile devam edecektir:

“Büyük mistikler ezeli güzelliğin kendinden kopmuş bir zerresine âşık olmadıkça vecde ve cezbeye gelemesler. Neşide’nin rolü bu! Hayatını bilemediğimiz koca mutasavvıf Yunus Emre acaba o coşkunluğa varmak için aynı şeyi yapmadı mı? Maddi güzellik ve madde aşkından derece derece yükselerek bu sayede ilahî güzelliğe ve ezeli aşka ulaşmadı mı?... dahilerin hayatında Neşide’ler vardır; Leonardo da Vinci’den Michelangelo’dan, tâ

¹¹² Karay, Kadınlar Tekkesi, 418-419.

¹¹³ Karay, Kadınlar Tekkesi, 417.

¹¹⁴ Karay, Kadınlar Tekkesi, 232.

¹¹⁵ Karay, Kadınlar Tekkesi, 114.

Beethoven'e kadar hepsine! Manevîyatımıza hâkim olmuş büyük müşitlerde de aynı şeyi görüyoruz."¹¹⁶

Kadınlar Tekkesi Şeyhi Baki, ömrünün sonuna doğru takındığı tavırla Süha tarafından Neşide'yi ikna etmek için kurduğu cümlede ehl-i sünnet itikadını "...kuru, katı şiirsiz ve üluhiyetsiz bulunduğu iman...babasının Allahı anlayış akidesi."¹¹⁷ şeklinde tasvir edilecektir. Bu bakış açısı bazı bölümlerde "sabit fikir" din anlayışı olarak resmedilir.

Yazar, bu sabit fikir din anlayışını Peryal Hanım'ın Baki ile tanışmadan önceki hâli üzerinden anlatır. Peryal'in "*çocuğunu okutmadığı hoca, hatta papaz bırakmamıştı. Zaten kendisinde din meylini sabit fikir haline getiren de oğlunun saralı oluşuydu*"¹¹⁸ diyerek Müslüman bir kadının dinini sabit fikir haline getirmesini oğlunun hastalığına bağlamaktadır. Peryal, kocasının ölümünden sonra konağındaki nedimelerini, hizmetçilerini, uşaklarını, şoförünü mütedeyyin ve dinî akidelere bağlı insanlardan seçmekteydi. Fakir kızları evlendirir, fukara çocuklarını sünnet ettirir, hayır işlerinde infakta bulunurdu. Başları örtülü kadınlarla dini sohbetlerde bulunup, *Muhammediye, Ahmediye, Siyer-i Nebi, Kısasü'l-Enbiya* nevinden kitaplar okurdu ve okuturdu.¹¹⁹ İşte bu hâl üzere bir hayat sabit fikir din anlayışı olarak romanda eleştirilen bir anlayış olarak görülür. Bundaki en büyük etkenin tasavvuf edebiyatımızın en çok okunan kitapları zikredilerek doğu-batı kültürü ekseninde yapıyor olması oldukça manidardır.

Peryal şeyhlere karşı temkinlidir. "*Kalleş, soyguncu şeyhler hakkında işittikleri çoktu; çok kitap ve roman da okumuştur. Ama kulakları sayısız keramet menkıbeleri ile dolu idi.*"¹²⁰ Yine de Baki'nin tuzağına düşmekten kurtulamayacaktır.

Peryal'in kadınlar tekkesi müdavimlerinde olması ve malını mülkünü Baki için harcaması için ise Baki'nin müridelerinden Fitnat Hanım Peryal'i tasavvufî bakış açısına hazırlaması gerekir. Bu sebeptendir ki "*konağa Mesnevi tercümesini Fitnat soktu, Yunus Emre'yi o tanıttı. Prenseste dervişlere, şeyhlere, tasavvuf ehline karşı bir muhabbet oluştu.*"¹²¹ Ondan sonra da kurdukları tuzak ile yazarın tekke ve zaviyelerin kapanması ve kılık kıyafet kanununa vurgu yaptığı "yasak edilmiş derviş kıyafeti" giydirdikleri birini Peryal'in karşısına çıkartıp üç pırlantayı Baki'ye vermesini istemişlerdir. Baki de Peryal taşlardan bahsetmeden taşları bana ver diyecek bu şekilde sahte kerametle Peryal'i tekkesine bağlayacaktır.

Yazar Baki'nin ağına düşen Prenses Peryal'i daha sonra "*namaz, niyaz, cami ve türbe ziyaretlerinden vakit ayırıp yüksek sosyete mensup bazı hanımların*

¹¹⁶ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 115.

¹¹⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 450.

¹¹⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 16.

¹¹⁹ Bk. Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 16.

¹²⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 22.

¹²¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 16.

*toplantılarına da gittiği olurdu... Kendisini sofuluğa verdiği malumdu ama bunun yarı sapıklık halini aldığı henüz yayılmamıştı*¹²² diyerek tanımlayacak ve Peryal karakteri ne Bakî'den önce ne de sonra yazara yazanabilecektir.

6.8. Şeyh Bakî'nin Hz. Peygamber ile Örneklendirilmesi

"Kadın eli öpen evliya" olarak nitelenen Bakî, Peryal'in ellerine bakmaktan kendini alamadığını Hz. Peygamber'in el ve parmakla ilgili mucizelerine değinerek ortaya koyar. Bu bağlamda *"Bütün dinlerde ellerin büyük ehemmiyeti vardır. Bizim dinimizde Resulullahın aya doğru parmağını uzatması üzerine ayın ikiye yarılması, çölte parmağından su akıtması mucizelerinde ele ve parmağa işaret olunur."*¹²³ cümlelerini kullanır. Devamında *"Elini koynuna sok, elin beyaz olarak çıkacaktır"*¹²⁴ mealindeki âyeti söyleyip gözlerini kapayarak cezbe halinde "Ya Allah" diyecek ve müridelerin gözünde Peryal'in ellerinin beyazlığına vurgu yaparak onları büyülemeye çalışacaktır.

Memhure'yi tekkesine çekmek için yaptığı vaazda Hz. Peygamberi örnek aldığını şu cümlelerle ifade edecektir: *"Gönül Allahın kâbesidir, bu kabeyi çul ve çuvalla örtmek hürmetsizlik olur. Suretin sirete uymasında mahzur değil, fayda vardır. Cenabı Hakka, mahbubu olan Peygamberimizden yakın kim tasavvur edilebilir? Harabatiliğe cevaz vermezdi; biz onun irsine gitmekten huzur duyuyoruz."*¹²⁵

Neşide kendisinin yarı cahil olduğunu ve bu yüzden gelecekte Bakî'nin yerini nasıl alabileceğini söylediğinde Bakî, *"Şeyhim ve mürsidim Saraç Feyrullah Efendi ümmi idi; okuduklarımdan hepsinden fazla ondan feyiz aldım; saadet ve irfan rehberim bir ümmi oldu. Allahın mahbubu da ümmi değil mi idi, kızım"*¹²⁶ diyerek Hz. Peygamber'in ümmiliği ile şeyhinin ve Neşide'nin ümmiliğini bir tutmaktadır.

Neşide ile Bakî arasındaki büyük yaş farkı *"Hatta bizzat peygamberler yaş farkına hiç aldırılmamışlardır."*¹²⁷ cümlesiyle mahsurlu bir durum olmaktan çıkartılmakta ve Bakî'nin tavrının Peygamber sünneti olduğuna değinilmektedir. Dahası Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'nin dizinde vefat etmesini de kendi amaçları uğrunda *"Aşkı ehl-i sünnet de kabul etmiştir; Allahın Habibi bu hususta bize büyük misaller vermedi mi? Kimin dizinde, son defa hangi vechi temaşa ederek Hüda'nın yanına azim oldu."*¹²⁸ diyerek kullanmaktadır.

¹²² Karay, Kadınlar Tekkesi, 23.

¹²³ Karay, Kadınlar Tekkesi, 26.

¹²⁴ "Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine (git). Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır." Kur'ân-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altıntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Neml 73/12.

¹²⁵ Karay, Kadınlar Tekkesi, 79.

¹²⁶ Karay, Kadınlar Tekkesi, 152.

¹²⁷ Karay, Kadınlar Tekkesi, 175.

¹²⁸ Karay, Kadınlar Tekkesi, 469.

6.9. İçkinin İyi Zemzemin Kötü Gösterilmesi

Romanın hemen her bölümünde şeyh Baki karakteri de dâhil olmak üzere karakterlerin İslam dinince içilmesi haram olan içkiyle aralarının hoş olduğu görülür. Bu durum yaşanan hadisenin sosyete kesiminde normal karşılanması ile ilişkilendirilebilir. Neşide karakteri ile bu konu bir kere eleştirilmiştir ancak kendisi de içkiden nasiplidir. Melal'in tasavvufa dair tabirler kullanması üzerine “*Ömür şey diyordu, dün gece baloda çalkalandı durdu; şimdi tekkede neredeyse tesbih çekecek.*”¹²⁹ diyerek birbirine zıt bu iki duruma anlam verememektedir.

Benzer bir eleştiri Peryal'in oğlundan mektup gelmesi üzerine keyiflenen ve İskoç viskisi ile bu anı afiyetlendirmek isteyen Baki'nin hâline şaşırان Nevsal tarafından “*Üçüncü kadehe başlamıştı ve tuhafı –yani Nevsal için tuhaf olanı- hem içiyor, hem de Allah, Kâbe, Zemzem, savm, salat gibi dinle alakalı birçok kelimenin tekrarlandığı bir bahse dalmış, adeta vaaz veriyordu.*”¹³⁰ eleştirisi ile dile getirilmektedir. Ancak yazar “*hiçbir içki, keyif verici zehir, hatta cismani buluşma*” Baki'nin sözlerinin “*verdiği bayıltıcı, aynı zamanda uyanık tutucu müstesna zevkin yerini tutamazdı; tutamıyordu. Hanımefendiler bu tatlı zehirin müptelası olmuşlardı; gözler ve kulaklar vasıtasıyla gönül içine çekilen, ruhla emilen bambaşka bir eter, bir eroin, esrarlı bir su veya toz*”¹³¹ diyerek haram olan içkinin Baki'nin “*şerefimize bir bardak bira içeceğim*”¹³² gibi sözlerinden daha önemsiz bir şey olduğunu dile getirmeye çalışmaktadır. Öyle ki Filozof Rıza Tevfik'e söylenen “*Mekke'de ben Zemzem suyunu kuyusundan çekip içmiştim; o bile dokunmadı, mikroplu bir su idi. Alkolü fazla kaçırma.*”¹³³ cümlesi ile müslümanlarca değerli sayılan zemzemin içkiden kötü olduğu ima edilmektedir.

7. Romanın Hikâyesi Gerçek Mi Kurgu Mu?

Refik Halid'in, *Başlangıç* bölümünde eserini gerçek bir hikâyeye dayandığı ancak aynı zamanda hikâyesini “*bir romancı taktiği*” ve konusunu da “*hayali farzedebilirsiniz*” demesi hikâyenin gerçeklik oranını yarı yarıya indirmektedir. İster hayali ister gerçek olsun her iki durumda da yazarın bu giriş cümleleriyle gelecek eleştirilerden kendini korumaya aldığını göstermektedir. Nitekim bu durum, kendisinden önce 1921 yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından Akşam Gazetesinde tefrika edilmeye başlanan ancak Alevî-Bektaşî unsurlarla ilgili verdiği olumsuz bilgiler ve sorunlu görülen içeriği ile ilgili olarak pek çok eleştiriye¹³⁴ maruz kaldığı için tefrikası yarıda kesilip bir yıl sonrasında kitap

¹²⁹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 112.

¹³⁰ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 316. “Vaaz” kelimesi romanda “vaiz” şeklinde yazılmıştır.

¹³¹ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 25.

¹³² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 113.

¹³³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 358.

¹³⁴ Yüksel Şavk, Reşat Nuri Güntekin “Yeşil Gece”, Yakup Kadri Karaosmanoğlu “Nur Baba”, Refik

olarak yayınlanabilen *Nur Baba* romanının akıbetini benzer bir konu olması dolayısı ile kendi romanında yaşamamak ve benzer eleştirilerin hedefi olmamak için Karay'ın yaptığı bir hamle sayılabilir. Bununla birlikte eser detaylı bir gözle incelendiğinde romanın bir kurgu olduğu öne çıkmaktadır.

Yazar, eserin hikâyesiyle 12 Haziran 1941 yılında çalıştığı gazetede tanışmış olduğunu *Başlangıç* bölümünde belirtmişti. Ancak, romanda 1950 seçimleriyle ilgili bazı diyaloglar yer almaktadır.

İlgili kısımda Neşide, Yahya Ünal'la nikâhlanıp yurtdışında balayı seyahatindedir. Dergilerde yayınlanan resimleri dolayısı ile sosyetenin dilindedir. Süha Kalendarli, Bakî'nin mürideleri ile sohbet etmektedir. Bu sohbetlerin birinde seçimlere bir ay kaldığını ve gizli oy açık tasnif oy sisteminde ilk kez bir seçim yapılacağını ve hangi partiye oy vereceğini açıklamaktadır.¹³⁵ Türkiye'de gizli oy açık tasnifle yapılan ilk seçim 14 Mayıs 1950 seçimleridir.¹³⁶

Romanın sonlarına doğru da seçim sürecine atıflar yapılmakta, hatta seçimi yeni partinin kazandığına, Memhure'nin eşinin milletvekili olduğuna ve “*yeter söz milletin*” sloganına da değinilmektedir.¹³⁷

Yazarın 1941'de öğrendiği hikâyeye hem gerçek demesi hem de 1950 seçimlerine değiniyor olması tarihi gerçekliğe uymamaktadır. Bu durum romanın tam da yazarın ifade ettiği şekilde “bir romancı taktiği” olduğunu ve konusunun da hayali olduğunu ortaya koymaya yeterli bir karinedir. Karay'ın Kadri karakterine söylediği “*Roman bu, işte! Ama yazsan kimse inanmaz; 'amma da atmış! Muharrir hiç de uyduramamış!' deyip dururlar*”¹³⁸ cümlesi de bu karineyi değiştiremez. Şerif Aktaş'ın tesbitiyle Karay, “*Osmanlı Devletini idare edenlerin, son zamanlarda kendi çocuklarına sağlam bir terbiye veremedikleri*”¹³⁹ fikrine sahiptir ve bunu şahte şeyhlik müessesesi üzerinden delillendirmeye çalışmaktadır. Bu durum Cumhuriyet dönemi ilk romanları üzerinden kurulan bir ulus inşasında görülen genel bir bakış açısidir¹⁴⁰ ve Türk romanının esasta dine ve din adamına bakışının olumsuz olarak ele alındığı romanların karakteristik özelliğidir.¹⁴¹

Halit Karay “Kadınlar Tekkesi” Romanlarında Dini Motifler (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 82-88.

¹³⁵ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 446-447.

¹³⁶ Bk. Süleyman Güngör, “14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (Mayıs 2010), 193-208.

¹³⁷ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 478-479, 489.

¹³⁸ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 392.

¹³⁹ Aktaş, *Refik Halid Karay*, 114.

¹⁴⁰ Bu bağlamdaki ilgili romanlar için bk. Seyit Battal Uğurlu - Selvi Demir, “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Tekke Ve Zaviyeler”, 367-379; Abdullah Özbolet, “Bir Ulus Yaratmak”, 2473-2483.

¹⁴¹ Ramazan Gülendam, Türk romanının din ve din adamlarını ele alış tarzlarını üç başlıkta toplar. Din ve din adamını tamamen olumsuz ele alanlar, hem olumlu hem olumsuz tipe yer verenler, din ve din adamına olumlu yaklaşanlar. Bk. Ramazan Gülendam, “Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 6/65-66-67 (2002), 310. Türk romanında dinler ve

Bununla birlikte romanın başında ve sonunda karakterlerin yaşları ile ilgili verilen bilgilerin tutarsız olması hem gerçeklikle hem de kurguyla ters düşmektedir. Ana karakter Baki'nin ölümü zikredilen seçimlerin yaşandığı 1950'nin bahar aylarından sonradır. Romanın son üç sayfasında ise “*Kış geldi, tekrar yaz oldu. Bir kışa daha girildi, yine güzel yaz başladı*”¹⁴² cümleleri ile romanın hikâyesinin 1952 yılında tamamlandığını görmekteyiz.

Romanın hemen başında s.7'de Baki karakterinin 55-60 yaşlarında olduğu ifade edilmektedir. Oysa Baki s.387'de 62-63 yaşlarında, s.410'da 68 yaşında s.435'te ise 67 yaşındadır. 68 yaşında ve 1950'de vefat ettiği düşünülürken hikâyenin gerçekliği bütün olarak 1941 yılında öğrenilmiş olamayacaktır.

Yaş konusuyla ilgili olarak yapılan diğer hata ikinci ana karakter olan Neşide'nin yaşdır. Romanın başında yazarın “*Neşide vakası şöyle başlamıştı: İki sene evvel ... on sekiz on dokuz yaşında olmanın güveni...*”¹⁴³ diye tanımladığı Neşide, ilerleyen kısımlarda Baki'nin dilinden “*Evet dört yıl evvel yan bahçede gözlerimi bir nur pırlıtsı cezp etti, baktım: On beş yaşlarında bir kız çocuğu! İlahi! Gel de tecelliye inanma! Yere kapanıp tehlil getirmeye başlamışım.*”¹⁴⁴ ifadesiyle on beş yaşında diye tanımlanır. Neşide'nin 18-19 yaşı, iki sene evvel hesabıyla 20-21 ederken diğer karakterin dilinden 15 olarak ifade edilmesi yazarın kurguda yaptığı ciddi bir hata olarak gözükmektedir. Benzer sayısal tutarsızlıkların ön plana çıkmaması için yazarın zaman ve yaş ile ilgili verdiği bilgiler son derece sınırlı ve birbirinden çok uzak paragraflara serpiştirilmiş vaziyettedir.

Sonuç

Refik Halid Karay hakkında kısa bir bilgi verip yazılış hikâyesine değindiğimiz *Kadınlar Tekkesi* romanının ihtiyaç duyduğu muhtasar özeti ve içeriğinin anlaşılabilmesi için karakterlerini bu çalışma ile ortaya koymaya çalıştık.

Kadınlar Tekkesi romanında gerçekle kurgu arasında bir din anlayışını tasavvufî pencereden de incelerken romandan pek çok cümleyi kullanarak “*din ve tasavvufa bakış*”, “*tarikat anlayışı*”, “*şilte ve gülzar merasimleri*”, “*hayali şişeler tuzağı ve keramet*”, “*din-şehvet ilişkisi*”, “*en büyük günah: kıskançlık*”, “*mahrem-*

inançlara dair bk. Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar* (Ankara: Elips Kitap, 2006); Gürkan Yavaş, *Cumhuriyet Rönemi Türk Romanında Din ve Din Adamı (1923-1950)*, (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014); M. Halil Sağlam, *Türk Romanında Din ve İnanç algısı (1934-1938)*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016); Yaşar Şimşek, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Romanından Dinler ve İnançlar*, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017); Mahir Karacar, *Türk Romanında Din ve İnanç Algısı (1929-1333)*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018).

¹⁴² Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 494.

¹⁴³ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 30, 33.

¹⁴⁴ Karay, *Kadınlar Tekkesi*, 178.

namahrem ilişkileri”, “*ehl-i sünnet ilişkisi ve sabit fikir din anlayışı*”, “*şeyh Baki'nin Hz.Peygamber ile örneklendirilmesi*”, “*içkinin iyi zemzemin kötü gösterilmesi*” başlıklarındaki delillendirmeyi öne çıkardık. Öne çıkardığımız bu başlıklar romanda en çok işlenen ve öne çıkan konulardı. Bununla birlikte din anlayışı başlığı altında değinilebilecek kavram haritasının daha fazladır. Bu çalışma ile ulaşılan sonuçları şunlardır.

1. *Kadınlar Tekkesi* romanı *Yeşil Gece*, *Nur Baba*, *Vurun Kahpeye* romanları gibi dine ve din adamlarına olumsuz yaklaşan romanlara bir örnektir.
2. 1941 yılında bir gazetede içeriği öğrenilen ve bu bağlamda gerçek olarak sunulan hikâye, romanda 1950 seçimleriyle ilgili bölümlerin olması, romanın 1952 yılı ile bitmesi ve romanın ilk kez 1956 yılında yayınlanmış olması dolayısı ile gerçeğe değil kurguya yakın durmaktadır. Her ne kadar romanın ana hikâyesi gerçek bir olayın üzerine bina edilecek olsa da gelinen son noktada bütün hikâye büyük bir kurgulamanın eseridir.
3. *Kadınlar Tekkesi* romanı üzerine yapılan akademik çalışmalar, romanın gerçek bir hikayeden hareketle yazıldığı temelinden hareket ettiği için gerçeği değil bir kurgu romanın izleğini belirginleştirmiştir.
4. Kurgu bir roman olma yönü ağır basan *Kadınlar Tekkesi'*nde dini olumlayan ya da yanlış yaşananın doğruya çekilmesi yönünde okuyucuya rehberlik eden bölümlere rastlanılmamaktadır.
5. Romanda belli bir tarikata dair değil genel olarak tasavvufa karşı bir eleştirel bakış vardır. Yazarın ara cümle olarak ve bazı karakterler üzerinden yaptığı yönlendirme tasavvufun modernize edilmesi ve batı eksenli olarak mistisizme yakın durulması yönündedir.
6. Dini terminoloji içinde kullanılması gereken kavramlar, özellikle Baki karakteri üzerinden dinî kendi çıkar ve amaçları uğrunda kullananları örneklemek istenirken bozulmaktadır. Edebiyat dilini çok iyi kullanabilen Karay, islamî terminolojiye ait kavramların doğru yazılmasında aynı hassasiyeti göstermemiştir. Özellikle Arapça ve Farsça terkiplerde bu husus ön plandadır. Buna ek olarak kavramların ifade ettiği gerçek anlamın dışına çıkmıştır.
7. Romanda geçen kadın karakterlerin her biri farklı kadın tiplerini temsil etmek üzere özenle seçilmiş olmakla birlikte şeyh Baki bütün bu kadınları kandırabilecek ve tekkesinin müdavimi yapacak düzeyde okuyucuya aktarılmaktadır. Bundaki temel etkenin de tasavvufun kadınlar üzerindeki etkisi olarak gösterilir. Kadınların Baki karakterini gerçek ilaha kavuşturacak kutbu'l-arifin olarak görmeleri ağırlıklı olarak Baki'nin kerametlerine ve sohbetlerinde kullandığı dil oyunlarına bağlanır. Durumun farkında olan kadın karakterler ise Baki ile işbirliği içindedirler. İşbirliği içinde olmayan kadınlar ise Baki'ye aldanmış farklı kadın karakterleri olarak kurgulanmışlardır.

Baki'nin kadınlar üzerindeki bu denli etkisinin aslında babasının dini yaşama biçiminden miras kaldığına yapılan vurgu ile Osmanlı kültürüne de bir eleştiri yapılmaya çalışılmıştır.

8. Karakterler için kullanılan isimler özenle seçilmiştir. Romanın sonunda sonsuza kadar unutulmayacak şeyhin adı, anlamına uygun olarak Baki konulmuştur. Güzelliği dolayısı ile şiir gibi kadın olarak gösterilen ikinci karakterin adı anlamına uygun olarak Neşide'dir. Romanda zengin bir kişi olarak gösterilen Yahya Harun karakterinin ismi yakın dönemde Harun Yahya müstear adıyla mehdiyet inancı ve evrim gibi konularda eserler yayınlayan ve dini değerlere kendi yorumunu katan Adnan Oktar'ı hatırlatmaktadır.
9. Romanda gerçek din adamı olarak gösterilen karakterlerin de dinin gereklerine göre hareket etmedikleri görülür. Yazarın ana eleştirisi din adına konuşanların dini istismar ettiği ve ona inanan kimselerin genel ahlaka, dine ve teamüllere uymayan hâl ve hareketlere karşı inandıkları kimsenin davranış ve öğretilerine görünenin ötesinde anlamlar yüklenmesinin getirdiği olumsuz sonuçlardır.

Netice olarak Karay'ın hem hikâyesini gerçek bir olaya dayandırmasına hem de iddia ettiği ve gelecek eleştiriler bağlamında mevzusunun hayalî saymasına bağlı olarak tekke ve zaviyelerin kapanmasından önce ya da sonra din ve tasavvuf adına yapılabilecek yanlışları genele şamil kılma yanlışının *Kadınlar Tekkesi* romanında da var olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Refik Halid Karay, *Kadınlar Tekkesi* romanıyla özelde İstanbul sosyetesinin genelde ise Türk toplumunun içine düştüğünü iddia ettiği ancak esasta düşebileceğini öngördüğü, doğru ve yanlış ekseninde tasavvuf çatısı altında dini yaşama biçiminin tekke ve zaviyelerle dini istismar ettiğine ve bu durumun Cumhuriyet ilke ve ideolojileri ile koruma altına alındığına dair yargısını edebiyat sahasında okura yansıtmaya çalışmıştır.

Kaynakça

- Ağzıkara, Gülşen. *Refik Halid Karay'ın Kadınlar Tekkesi Romanında Dini-Tasavvufi Muhteva*. Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, 2004.
- Aka, Edanur. *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Hz. Peygamber (S.A.V.) Algısı (1920-1940)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Aktaş, Şerif. *Refik Halid Karay*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Baltacı, Cahit. *İslam Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2007.
- Çağlar, Rabia. *Refik Halit Karay'ın Hikâye ve Romanlarında Aile*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Davun, Elif – Ataman, Kemal. "Refik Halid Karay'ın Eserlerinde Öne Çıkan Dini ve Sosyal Temalar Üzerine Sosyolojik Bir Analiz". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2 (2018): 195-231.
- Davun, Elif. *Refik Halid Karay'ın Eserlerinde Din Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Demircan, Serdar. *Türk Romanında Dinler ve İnançlar (1924-1928)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Demirci, Mehmet. "Nür-ı Muhammedî", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1983), 239-258.
- Ebü Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.
- Erdiç, Şaban. "Bir İnşa Süreci Olarak Fenomenolojik Perspektifte Kutsal ve Kutsallaşma – Ziyaret Fenomeni Örneği". *Milli Folklor Dergisi*, 29/114 (2017), 39-51.
- Ertan, Umut Başar. *Refik Halit Karay'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Gülendam, Ramazan. "Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış", *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 6/65-66-67 (2002), 310-319.
- Güngör, Süleyman. "14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (Mayıs 2010), 193-208.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. M. Fuâd Abdülbâkî. b.y.: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1395/1975.
- Karacar, Mahir. *Türk Romanında Din ve İnanç Algısı (1929-1333)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Karay, Refik Halid. *Kadınlar Tekkesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2. Basım, 1999.
- Karay, Refik Halid. *Memleket Yazıları-6-, Doğuştan Kadıncıl*. haz. Tuncay Birkan. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2014.
- Kur'ân'ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Küçük, Hülya. "Türk Tarihinde Kadın Veliler: İlk Dönem Mevlevîliği Örneği". *İSTEM* 5/10

(2007), 65-74.

- Okay, Yeliz. *Refik Halid Karay'ın Eserlerinin Halkbilim Ve Toplumsal Değişim Açısından İncelenmesi*. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Olkay, Kübra. *Refik Halid Karay'ın Romanlarında İstanbul'un Sosyal Yaşamı*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Özbolet, Abdullah. "Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili". *Turkish Studies* 7/4 (2012): 2473-2483.
- Sağlam, M. Halil. *Türk Romanında Din ve İnanç algısı (1934-1938)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Sayın, Esmâ. "Kulluk ve Özgürlük Açısından Tasavvuftaki Kadın Anlayışına Bir Bakış" *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 10/20, 147-155.
- Şavk, Yüksel. *Reşat Nuri Güntekin "Yeşil Gece", Yakup Kadri Karaosmanoğlu "Nur Baba", Refik Halit Karay "Kadınlar Tekkesi" Romanlarında Dini Motifler*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Şimşek, Yaşar. *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Romanından Dinler ve İnançlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Timur, Kemal. *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*. Ankara: Elips Kitap, 2006.
- Topdaş, Çelik Fatma. "Refik Halid Karay'ın Romanlarında Bakış Açısı ve Anlatıcı Düzlemi". *International Journal of Filologia* 4/ 6, 138-147.
- Uğurlu, Seyit Battal - Demir, Selvi. Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Tekke Ve Zaviyeler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/24, 367-379.
- Ünal, Yenal. "Refik Halit Karay Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies* 8/5 (Spring 2013), 849-899.
- Ünal, Yenal. *Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013.
- Yalçın, Zeynep. *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din ve Toplum İlişkileri: Refik Halid Karay Örneği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yapıcı, Ahmet. *Türkiye'de Tekke Ve Zaviyelerin Kapatılmasının Sosyolojik Sonuçları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Yavaş, Gürkan. *Cumhuriyet Rönemi Türk Romanında Din ve Din Adamı (1923-1950)*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

